

Research Article

Relationship Between Socioeconomic Development Indicators and Corruption in Iran During 2003-2024: A Time Series Analysis

Maryam Mokhtari¹

Associate Professor, Department of Social Sciences, Yasouj University, Yasouj, Iran.

Siroos Ahmadi

Professor, Department of Social Sciences, Yasouj University, Yasouj, Iran.

Majid Jabbar

MA Student, Department of Social Sciences, Yasouj University, Yasouj, Iran.

Received: 2025/10/27 Accepted: 2025/12/16

<https://doi.org/10.22034/jis.2025.2.1.141.167>

Extended Abstract

Introduction: Corruption is a challenging problem all over the world, especially in developing countries. In the modern industrial world, the production of more wealth, has increased incentives for corruption, expanding the areas where it occurs. In Iran, corruption has also spread and become an important social problem in recent decades due to the acceleration of the process of modernization of society. Although, in Iran, many efforts have been made to fight corruption and numerous laws have been passed, this phenomenon has become more prevalent, especially in recent years. Without a doubt, the continuation of this situation will have detrimental consequences. The present study has attempted to examine corruption in Iran based on economic and social development indicators in a long-term period.

Method: This study is a quantitative and longitudinal research that was conducted using a time series method. In this study, the relationship between economic indicators including unemployment and inflation, as well as social indicators such as political/civil freedoms and the internet penetration, with corruption in the period 2003 to 2024 was analyzed. The required data were collected from Transparency International, the World Bank, and Freedom House. To examine the short-term and long-term relationship between the variables, an autoregressive distributional lag (ARDL) model in Microfit software was employed.

Findings: According to the research findings, the corruption has been on the rise during the period 2003 to 2024 indicating that corruption is still an acute social problem in Iran. In addition, the research findings show that in the long term, there is a significant relationship between the economic indicators of unemployment and inflation and the social indicator of political/civil freedom with corruption, during which the level of corruption has increased with the increase in unemployment and inflation. Nevertheless, in the same period, the level of corruption has decreased with the increase in the internet penetration coefficient and political/civil freedoms.

Conclusion: Corruption as an important social problem has many harmful consequences on the one hand and is affected by a wide range of factors on the other hand. This study, focusing on the macro level and a long period, has clearly demonstrated that corruption has a close and complex connection with some indicators of economic and social development. Corruption has increased with rising inflation and unemployment, and has decreased with increasing internet penetration and political/civil freedoms. This research concludes that corruption in Iran is a complex and multi-layered phenomenon.

Keywords: Corruption, Inflation, Unemployment, Internet penetration, Political/civil liberties

Citation: Mokhtari, M., Ahmadi, S. & Jabbar, M. (2025). Relationship between Socioeconomic Development Indicators and Corruption in Iran During 2003-2024: A Time Series Analysis. *Journal of Industrial Sociology*, 2(1), 141-167.

مقاله پژوهشی

رابطه شاخص‌های اقتصادی اجتماعی و فساد در ایران در دوره ۱۴۰۳-۱۳۸۲: مطالعه سری زمانی

مریم مختاری^۱

دانشیار، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران

سیروس احمدی

استاد، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران

مجید جبار

دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۸/۰۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۲۵

<https://doi.org/10.22034/jis.2025.2075940.1040>

چکیده مبسوط

مقدمه: فساد یک موضوع چالش برانگیز در همه کشورهای دنیا به ویژه کشورهای درحال توسعه است. در دنیای صنعتی نوین به دلیل تولید بیشتر ثروت، انگیزه های فساد مضاعف شده و زمینه های وقوع آن بیشتر شده است. در ایران نیز در دهه های اخیر و سرعت گرفتن روند نوسازی جامعه، فساد گسترش یافته و به یک مساله مهم اجتماعی تبدیل شده است. اگرچه، در ایران، تلاش‌های زیادی برای مبارزه با فساد صورت گرفته و قوانین متعددی به تصویب رسیده اند، اما این پدیده به ویژه در سال های اخیر شیوع بیشتری یافته است. بدون تردید، تداوم این وضعیت، پیامدهای زیان باری به دنبال خواهد داشت. پژوهش حاضر تلاش کرده است، فساد را در ایران بر مبنای شاخص‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی در یک دوره بلندمدت مورد بررسی قرار دهد.

روش: پژوهش حاضر از نوع کمی- طولی است که به روش سری زمانی انجام شده است. در این پژوهش رابطه شاخص‌های اقتصادی شامل بیکاری و تورم و نیز شاخص‌های اجتماعی مانند آزادی‌های سیاسی/مدنی و نفوذ اینترنت با فساد در دوره ۱۴۰۳-۱۳۸۲ مورد تحلیل قرار گرفت. داده‌های مورد نیاز از سازمان شفافیت بین الملل، بانک جهانی، و خانه آزادی، جمع‌آوری شده‌اند. برای بررسی رابطه کوتاه مدت و بلند مدت بین متغیرها از الگوی خودرگرسیون با وقفه‌های توزیعی در نرم افزار مایکروفیت، استفاده شده است.

یافته‌ها: براساس یافته‌های تحقیق، میزان فساد در دوره ۱۴۰۳-۱۳۸۲ روندی افزایشی داشته است که نشان می‌دهد فساد همچنان یک مساله حاد اجتماعی در ایران است. به علاوه، یافته‌های تحقیق نشان می‌دهند، در بلندمدت بین شاخص‌های اقتصادی بیکاری و تورم و شاخص اجتماعی آزادی سیاسی/مدنی با فساد رابطه معنادار وجود دارد و طی آن با افزایش «بیکاری» و «تورم»، میزان فساد افزایش یافته است. اما در همین دوره، با افزایش «ضریب نفوذ اینترنت» و «آزادی سیاسی/مدنی» به عنوان دیگر شاخص توسعه اجتماعی، از میزان فساد کاسته شده است. **نتیجه‌گیری:** فساد به عنوان یک مساله مهم اجتماعی از یکسو پیامدهای زیانبار زیادی دارد و از سوی دیگر متاثر از گستره‌ای از عوامل است. پژوهش حاضر با تمرکز بر سطح کلان و یک دوره نسبتاً طولانی به روشی نشان داده است فساد پیوند نزدیک و پیچیده‌ای با برخی شاخص‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی دارد. با بالا رفتن تورم و بیکاری، فساد روند افزایشی یافته و با افزایش ضریب نفوذ اینترنت و آزادی‌های سیاسی/مدنی روند کاهشی پیدا کرده است. از این یافته‌ها نتیجه‌گیری می‌شود که فساد در ایران پدیده‌ای پیچیده و چندلایه است.

کلید واژه‌ها: فساد، تورم، بیکاری، نفوذ اینترنت، آزادی‌های مدنی/سیاسی

ارجاع: مختاری، مریم، احمدی، سیروس، جبار، مجید. (۱۴۰۴). رابطه شاخص‌های توسعه اقتصادی-اجتماعی و فساد در ایران در دوره ۱۴۰۳-۱۳۸۲: مطالعه سری زمانی. *مجله جامعه‌شناسی صنعتی*، ۲(۱)، ۱۶۷-۱۴۱.

۱. ایمیل نویسنده مسئول: mmokhtari@yu.ac.ir

برداری، اخاذی و سو استفاده از منصب، خویشاوندسالاری، طرفداری و تبعیض، سهم خواهی سیاسی نامناسب و ایجاد وضعیتی در جهت بهره برداری از منافع متضاد، استفاده شخصی از اموال دولتی، کم کاری و ترک خدمت در ساعات اداری می باشد (بهشتی و خانمحمدی، ۱۳۹۹؛ تیھونن^۲، ۲۰۰۳: ۵). این پدیده مختص یک کشور خاص نیست، اما بر حسب شکل، نوع، گستردگی و میزان در هر کشور متفاوت است. کما اینکه نتایج و پیامدهای فساد بنا بر نوع اقتصاد جوامع و سطح توسعه یافتگی آن، تفاوت دارد. طبق گزارش مجمع جهانی اقتصاد، فساد به میزان پنج درصد از تولید ناخالص داخلی جهانی، (تقریباً ۲/۶ تریلیون دلار در سال)، برای اقتصاد جهانی هزینه دارد. بانک جهانی تخمین می زند که افراد سالانه بیش از یک تریلیون دلار رشوه می پردازند. علاوه بر این، شاخص ادراک فساد از سوی شفافیت بین الملل نشان می دهد، کمترین میزان فساد در سال ۲۰۲۲ به ترتیب مربوط به دانمارک با میزان ۹۰ در رتبه اول، فنلاند و نیوزلند با میزان ۸۷ در رتبه دوم، نروژ با میزان ۸۴ در رتبه سوم و در رتبه بعد سنگاپور و سوئد با میزان ۸۳ قرار دارند. بیشترین میزان نیز مربوط به سومالی با میزان ۱۲، سوریه و سودان جنوبی با میزان ۱۳، ونزوئلا در رتبه بعدی با میزان ۱۴، یمن با میزان ۱۶ و در رتبه بعد، لیبی، کره شمالی با میزان ۱۷ می باشند. ایران نیز در این رتبه بندی با میزان ۲۵ در رتبه ۱۴۷ قرار دارد (سازمان شفافیت بین الملل^۳، ۲۰۲۲) که نشان دهنده میزان زیاد فساد می باشد. در ایران با اینکه تلاشهای زیادی برای مبارزه با فساد اداری صورت گرفته است و قوانینی مانند قانون ممنوعیت اخذ رشوه و پورسانت در سال ۱۳۷۱ تصویب شده، اما این

در طول سالها، فساد یک موضوع چالش برانگیز در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه بوده است و صاحب نظران و متخصصان علوم اجتماعی بر این نکته اتفاق نظر دارند که فساد یک معضل جهانی مضر به حال جامعه بوده و ریشه کنی آن هدف اصلی تعدادی از سازمان های چندجانبه و بین دولتی است. با گذر از جوامع کشاورزی به صنعتی، اغلب شرایطی ایجاد می شود که مستعد فساد است. به عقیده گیر^۱ (۱۹۹۹) فساد یکی از خطرناک ترین آسیب های اجتماعی هر جامعه است. زیرا مانند یک ویروس کشنده، به ساختارهای حیاتی حمله می کند و در نتیجه، موجودیت آن را در معرض خطر جدی قرار می دهد. سیر تاریخی صنعتی شدن، همبستگی بین رشد اقتصادی و افزایش سطح فساد را نشان می دهد. به گونه ای که با گسترش شهرها و شکوفایی صنایع، تقاضا برای قراردادها و منابع دولتی افزایش می یابد و این امر فرصت هایی را برای رشد رویه های فساد فراهم می کند. برای مثال، در ایالات متحده در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم، رشد سریع صنعتی با فساد سیاسی گسترده همراه بود، زیرا مشاغل به دنبال ایجاد مقررات از طریق رشوه بودند (شراوانا و همکاران، ۲۰۲۵). از نظر بانک جهانی، فساد چنین تعبیر می شود: (۱) برای بهره گیری خصوصی از قدرت عمومی سوء استفاده کردن (۲) برای تسریع یا تغییر در فرآیند انجام کاری از طریق دادن و یا پیشنهاد دادن چیزی از شمنند بر روی رفتار یک کارمند دولت تاثیر گذاشتن (رفیع پور، ۱۳۹۸: ۱۹) بنابر این، فساد شامل مواردی از جمله: رشوه، اختلاس، دزدی و کلاه

3. Transparency International Organization

1. Gire

2. Tiisonen

۱۴۰۰؛ بهشتی و خانمحمدی، ۱۳۹۹؛ هوپ و چیکولو، ۲۰۰۰: ۱۷)، تضعیف روحیه کارکنان، اتلاف انرژی و هدر دادن منابع ملی (خداری و همکاران، ۱۳۹۳)، محدود کردن ارائه و کیفیت خدمات عمومی، افزایش هزینه‌های رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری از طریق افزایش هزینه‌های انجام کسب و کار دولتی و خصوصی، پوشاندن محیط کسب و کار با عدم قطعیت، مخدوش کردن چارچوب قانونی که تجارت باید بر آن تکیه کند، تضعیف روند جهانی شدن (تیهونن، ۲۰۰۳)، ویرانی اقتصاد داخلی، تسهیل بروز تهدیدات امنیتی مانند جرائم فراملی و تروریسم، ممانعت از پیشرفت، رشد، توسعه و تکامل جوامع و کشورهای در حال توسعه، ممانعت از نهادها و جوامع برای دستیابی به اهداف (رفیع پور، ۱۳۸۸؛ حسن دوست فرخانی و همکاران، ۱۳۹۳).

توسعه یکی از مهمترین مسائل و موضوعات در تحقیقات اجتماعی و عرصه‌های عملی و نظری است که در مجموعه‌ای از علوم از جمله اقتصاد، سیاست و جامعه‌شناسی کاربرد دارد (ساعی، ۱۳۹۴؛ سوآ، ۱۳۹۳). از نظر مایکل تودارو توسعه‌گرایی است چند بعدی که لازمه آن تغییرات اساسی در ساخت اجتماعی، طرز تلقی عامه مردم و نهادهای ملی و نیز تسریع رشد اقتصادی، کاهش نابرابری و ریشه کن کردن فقر مطلق است و باید نشان دهد که مجموعه نظام اجتماعی، هماهنگ با نیازهای متنوع اساسی و خواسته‌های افراد و گروه‌های اجتماعی در داخل نظام، از حالت نامطلوب زندگی گذشته خارج شده و به سوی وضع یا حالتی از زندگی که از نظر مادی و معنوی بهتر است، سوق پیدا کند (ازکیا و غفاری، ۱۳۹۳: ۲۵) و مشتمل بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و انسانی

پدیده همچنان به قوت خود باقی است و گزارش‌های زیادی از وجود مفسدان اقتصادی و اختلاس‌ها در سالهای اخیر رسانه‌ای شده‌است که برخی از آنها به شرح زیر می‌باشد.

اختلاس ۱۲۳ میلیارد تومانی بانک صادرات ۱۳۷۴، پرونده شهرام جزایری ۱۳۸۰، اختلاس مرجان شیخ‌الاسلامی آل آقا به میزان ۷/۴ میلیارد دلار، اختلاس هزار میلیاردی در سازمان بازنشستگی و شستا، رانت خواری ۶۵۰ میلیون یورویی شرکت سپید استوار آسیا، اختلاس ۳ هزار میلیارد تومانی ۱۳۹۰، اختلاس در بانک‌های ملت و ملی و فساد در صندوق ذخیره فرهنگیان به مبلغ ۱۲۰۰ میلیارد تومان ۱۳۹۶ (رفیع پور، ۱۳۹۸؛ بهشتی و همکاران، ۱۴۰۰)، پرونده کلاهبرداری شرکت درمان توکان ۱۳۹۷، پرونده موسسات مالی ولیعصر، فردوسی، البرز ایرانیان و آرمان در سال ۱۳۹۷ (بهشتی و نوریان نجف آباد، ۱۴۰۱)، اختلاس ۹۳ هزار میلیاردی فولاد در سال ۱۴۰۱، اختلاس بانک آینده سال ۱۴۰۴ و موارد دیگر در دهه‌های قبل که همه نشان‌دهنده ی بالا بودن فساد در ایران است. این پدیده پیامدهایی منفی دارد از جمله: هدایت کردن سرمایه‌گذاری به مسیر غیر مولد و غیرکارکردی، ممانعت از رشد اقتصادی و رقابت آزاد، نابودی نظام اخلاقی جامعه، بهم ریختن حقوق اجتماعی-اقتصادی فقیران، آسیب‌پذیری دموکراسی و به هم ریختن پایه‌های دادرسی (رفیع پور، ۱۳۹۸)، بی‌عدالتی و ضایع شدن حقوق شهروندان، از بین رفتن اعتماد مردم به حکومت و نهادها، کاهش سرمایه‌گذاری در آموزش و پرورش و بهداشت، رشد نابرابری اجتماعی، از بین رفتن احساس عدالت، بی‌ثباتی اجتماعی، کاهش انسجام اجتماعی، اضمحلال جامعه (بهشتی و همکاران،

می باشد (دادگر و رحمانی، ۱۴۰۰: ۳۶۳). برای پاسخگویی به نیازهای انسان به صورت آگاهانه و هدفمند شکل می گیرد، رویدادهای همزمان را با میراث تاریخی ادغام می کند (هوکس^۱، ۲۰۱۶)، روابط اجتماعی و سبک زندگی را تغییر می دهد و باعث ایجاد نگرش های نو و شرایط متفاوتی می شود.

در تبیین رابطه توسعه و انحرافات اجتماعی گفته اند که با بهبود یا افت شاخص های اقتصادی-اجتماعی توسعه، آسیب ها و انحرافات اجتماعی افزایش یا کاهش می یابند (احمدی و همکاران، ۱۴۰۱). لذا این پژوهش به دنبال پاسخ به این سوال است که فساد به عنوان یکی از مهم ترین مسائل و انحرافات اجتماعی در ایران طی سالهای ۱۴۰۳-۱۳۸۲ چه نسبتی با شاخص های مهم توسعه داشته و وضعیت توسعه چه تاثیری بر فساد داشته است؟

پیشینه پژوهش

کیان پور و همکاران (۱۴۰۴) در تحقیقی با عنوان نقش تورم بر فساد اخلاقی در ایران طی سالهای ۱۳۸۲-۱۴۰۱ نشان دادند، افزایش تورم موجب گسترش فساد اخلاقی در کشور خواهد شد و این امر می تواند منجر به کاهش کارآمدی بنیان های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کشور شود. به عقیده میرفردی و حسینی (۱۴۰۲) شیوع فساد به گونه ای افکار عمومی و رسانه های ارتباطی را درگیر میزان، ریشه و پیامدهای آن می سازد. همچنین رسانه ها به گونه های مختلف تحت تاثیر اخبار و گزارش های فساد قرار می گیرند و کاربران به تناسب بازتاب گزارش های فساد در رسانه ها، از کمیت و ابعاد آن آگاهی یافته و نگرش شان درباره فساد تا اندازه ای می تواند ناشی از مصرف رسانه ها باشد. بهشتی

و نوریان نجف آبادی (۱۴۰۱) به تبیین جامعه شناختی عوامل مؤثر بر شکل گیری فرهنگ فساد پرداختند. این پژوهش نشان داد متغیرهای جمع گرایی، فرهنگ شهروندی، فرهنگ افشاگری و برابری جنسیتی اثر منفی بر تمایل افراد به فرهنگ فساد دارند و در مقابل، عواملی چون فردگرایی و فرهنگ هدیه دادن، تمایل مردم به فرهنگ فساد را افزایش می دهد. رحیم زاده و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی نشان دادند، تاثیر مولفه های فناوری اطلاعات و ارتباطات (فاوا)، درآمد سرانه و حاکمیت قانون بر سطح فساد، منفی است و برعکس تورم تاثیر مثبت و معناداری دارد. و در پژوهشی دیگر همایونی فر و توتونچی (۱۳۹۹) نشان دادند، در کشورهای با درآمد سرانه پایین، نسبت هزینه های دولت به GDP، بهبود دموکراسی و ضریب جینی منجر به افزایش فساد می شود. همچنین در کشورهای با درآمد سرانه بالا، متغیرهای نرخ رشد اقتصادی، نسبت هزینه های دولت به GDP، بهبود دموکراسی و بروکراسی منجر به کاهش فساد اداری و افزایش ضریب جینی منجر به افزایش فساد اداری می شود. علاوه بر این، سازوار و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی نشان دادند، هزینه های نظامی، آزادی اقتصادی، درآمد سرانه و بازبودن اقتصاد، تاثیر مثبت و معنی داری بر شاخص درک فساد داشته و رشد نقدینگی، ثبات سیاسی و دموکراسی تاثیر منفی و معنی داری بر آن دارد. همچنین، محمدی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی تاثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر فساد اداری پرداختند و به این نتیجه رسیدند، فناوری اطلاعات و ارتباطات موجب کاهش فساد اداری می شود.

در خارج از کشور نیز، گوپتا^۲ و همکاران (۲۰۲۳) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که تورم و بیکاری تأثیر مثبتی

استاندارد در واریانس تورم از میانه می‌تواند منجر به افزایش ۱۲ درصدی انحراف استاندارد فساد شود. بررسی پیشینه تجربی نشان می‌دهد که هرچند مطالعات داخلی و بین‌المللی به بررسی برخی عوامل مؤثر بر فساد پرداخته‌اند، اما اغلب آن‌ها فاقد رویکردی تلفیقی و چندبعدی در تحلیل هم‌زمان شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی بوده‌اند. در پیشینه داخلی، تمرکز عمده بر متغیرهایی نظیر تورم، برخی ابعاد فرهنگی یا شاخص‌های کلی فناوری اطلاعات و ارتباطات بوده و کمتر پژوهشی به‌طور ساختاری رابطه میان شاخص‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی و فساد را در یک چارچوب یکپارچه تحلیل کرده است. همچنین، متغیرهایی نظیر بیکاری (به‌عنوان شاخص توسعه اقتصادی)، آزادی‌های مدنی/سیاسی و ضریب نفوذ اینترنت (به‌عنوان شاخص‌های توسعه اجتماعی) تاکنون در قالب مدل‌های سری زمانی بلندمدت برای ایران مورد مطالعه نظام‌مند قرار نگرفته‌است. از سوی دیگر، بخش قابل توجهی از مطالعات پیشین یا ماهیت مقطعی داشته یا دوره‌های زمانی محدود و کوتاهی را پوشش داده، در نتیجه، امکان تحلیل پویایی‌ها، روابط علی بلندمدت و اثرات انباشتی متغیرها بر فساد فراهم نشده است. این در حالی است که طی سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۲۴ اقتصاد و جامعه ایران با تحولات گسترده‌ای در حوزه‌های تورمی، بازار کار، توسعه ارتباطات دیجیتال و تغییرات نهادی مواجه بوده است و فهم تأثیر این روندها بر فساد مستلزم بهره‌گیری از رویکردهای مبتنی بر سری زمانی است. در این راستا، پژوهش حاضر برای نخستین بار اثر این مجموعه متغیرهای کلیدی را به‌طور هم‌زمان بر فساد در

بر فساد دارد. به عبارتی در جایی که نرخ تورم و بیکاری بالاتر از میزان مورد نیاز است، به‌طور خودکار فعالیت‌های مرتبط با فساد صعودی خواهد شد. و اوغلسی و دربالی^۱ (۲۰۲۳) در پژوهشی دیگر به این نتیجه رسیدند که دموکراسی فساد را کاهش می‌دهد. با این حال، اثر سودمند بالقوه دموکراسی بر فساد با افزایش نرخ بیکاری از بین می‌رود. همچنین، سها و بن علی^۲ (۲۰۱۶) در پژوهشی به بررسی نقش توسعه اقتصادی در مهار فساد در کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا (منا) طی سالهای ۱۹۸۴-۲۰۱۳ پرداختند و نشان دادند، رابطه تعاملی بین اندازه دولت و آزادی سیاسی و اقتصادی منجر به کاهش فساد می‌شود. همچنین، افزایش درآمد باعث افزایش فساد در کشورهای دارای منابع طبیعی زیاد می‌شود. و بنی علی و قاسمی^۳ (۲۰۱۷) به بررسی فساد و توسعه اقتصادی و تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) بر فساد پرداختند و نشان دادند، انتشار ICT به‌عنوان یک ابزار موثر برای کنترل فساد عمل می‌کند، همچنین کشورها با توسعه اقتصادی، سطح فساد خود را بهبود می‌بخشند. علاوه بر این، در کشورهای در حال توسعه، با افزایش سطح عمومی قیمت، رشوه افزایش می‌یابد که ممکن است شاهد نرخ تورم بالاتر و در نتیجه هزینه زندگی بالاتر باشند. در پژوهشی دیگر آکچه^۴ و همکاران (۲۰۱۲) به بررسی رابطه بین فساد و تورم پرداختند و نشان دادند تورم از نظر آماری تأثیر مثبت و معنی‌داری بر فساد دارد. و درنهایت، براون و تالا^۵ (۲۰۰۴) در پژوهشی نشان دادند، رابطه‌ی مثبتی بین تورم و فساد وجود دارد و یک واحد افزایش انحراف

4. Akca
5. Braun & Tella

1. Oueghlissi & Derbali
2. Saha & Ben Ali
3. Ben Ali & Gasmi

به نیازها، افزایش می‌یابد. در کشورهای در حال توسعه که فرآیند گذار را تجربه می‌کنند، نوسازی به آن معنا است که ساخت دولت ها و نهادها به گونه ای باشد که صنعتی شدن و رشد اقتصادی در جامعه ترویج شود، اما به دلیل فرآیند ناقص نوسازی و تداوم سنت گرایی در جامعه فساد رخ می‌دهد (آموندسن^۲، ۱۹۹۹: ۴). به عبارتی، به اعتقاد هانتیگتون دلیل اصلی فساد در کشورهای مختلف توسعه نامتوازن است. در واقع وقتی شرایط سیاسی و اقتصادی به موازات همدیگر رشد نکنند، فساد در سیستم اداری رخ می‌دهد (فیروزجانیان، ۱۴۰۱: ۷۹-۸۰). از این منظر فساد را می‌توان انعطاف نامناسب بخش اداری در مسیر توسعه اقتصادی دانست. از جمله رخدادهای اقتصادی در جامعه که نشان دهنده سطح توسعه اقتصادی به شمار می‌آید، تورم و بیکاری است. المرهوبی^۳ (۲۰۰۰) می‌نویسد: فرار مالیاتی و هزینه های وصول مالیات ممکن است باعث شود دولت به مالیات توری می‌دهد به عنوان منبع درآمد تکیه کند. بدیهی است که فرار مالیاتی و هزینه های جمع آوری مالیات در کشورهایی که فاسدتر هستند بیشتر خواهد بود. همچنین کسب و کارها احتمالاً با ورود به اقتصاد زیرزمینی به فساد پاسخ مثبت می‌دهند و در نتیجه اتکا به مالیات توری را افزایش می‌دهند. دیگر اینکه، فساد ممکن است منجر به فرار سرمایه شود، به طوری که دارایی های مشمول مالیات و درآمد کسانی را که قادر به برآوردن نیازهای درآمد دولت هستند را کاهش می‌دهد. در نهایت، با کاهش درآمدها و افزایش مخارج عمومی، فساد ممکن است به کسری های مالی بیشتر با عواقب تورم زا منجر شود. از سوی دیگر، انتظار می‌رود افزایش سطح عمومی قیمت ها

ایران طی دوره ۲۰۰۳ تا ۲۰۲۴ از طریق روش ARDL تحلیل می‌کند. استفاده از داده‌های پیوسته و روش‌های سری زمانی امکان تبیین روابط کوتاه‌مدت و بلندمدت را فراهم ساخته و بدین وسیله محدودیت رویکردهای مقطعی مطالعات گذشته را برطرف می‌کند. بنابراین، پژوهش حاضر با ارائه یک مدل چندبعدی و مبتنی بر داده‌های به‌روز، نه تنها افق جدیدی در تبیین نقش همزمان توسعه اقتصادی و اجتماعی در شکل‌گیری فساد در ایران می‌گشاید، بلکه با تکمیل شکاف‌های مفهومی و روش‌شناختی موجود، می‌تواند به‌عنوان مبنایی علمی برای ارزیابی سیاست‌های ضد فساد و طراحی مداخلات کارآمد مورد استفاده قرار گیرد.

چارچوب نظری

برای تبیین توسعه و فساد، نظریه‌های متعددی وجود دارد، که در این پژوهش از نظریه هانتیگتون و لومن به طور عام و نظریه‌های مربوط به شاخص‌های توسعه، به طور خاص، استفاده می‌شود.

در علوم سیاسی، تئوری‌های نوسازی و دموکراتیزه ساختن در تبیین فساد حائز اهمیت هستند که در آثار نظریه پردازانی مانند «ساموئل هانتیگتون» دیده شده (دیپای^۱، ۲۰۱۸). هانتیگتون، توسعه را توانایی جامعه برای رویارویی با تغییراتی که به وسیله نوسازی به وجود آمده تعریف کرده است و استدلال می‌کند که لازم است نهادهایی ایجاد شوند که بتوانند فرآیند نوسازی را کنترل کنند (راش، ۱۳۹۳: ۲۵۱). به عقیده وی، زمانی که نهادهای دولتی در پاسخگویی به خواسته‌های سیاسی و اقتصادی جامعه ناکارآمد عمل کنند، فساد به عنوان روش جایگزین پاسخ

3. Al-Marhubi

1. Dupuy
2. Amundsen

فرصت‌های بیشتری را برای رفتارهای غیراخلاقی و غیرقانونی مانند سرقت و کلاهبرداری ایجاد کند (براون و تالا، ۲۰۰۴). بنابراین، نرخ‌های تورم بالا نحوه استفاده از منابع عمومی را تعیین می‌کند و افزایش فعالیت‌های رانت‌جویی، کسب سود سوداگرانه و لابی‌گری ممکن است منجر به انحطاط اقتصادی شود (رحمانی و یوسفی، ۲۰۰۹). سیاست‌های غلط اقتصاد کلان که برای تأمین مالی هزینه‌های عمومی بالا دنبال می‌شوند، باعث کسری بودجه و حساب جاری و تورم می‌شود. ساختار نهادی ضعیف یک کشور به ویژه در دوره‌های تورم بالا فشار بیشتری ایجاد می‌کند. در چنین فضایی، سرمایه‌گذاران نمی‌توانند از حقوق مالکیت خود محافظت کنند که این امر باعث ایجاد محیطی مساعد برای فساد می‌شود (صمیمی و همکاران، ۲۰۱۲). در ارتباط با بیکاری و فساد، ادبیات تحقیقی که به تاثیر بیکاری بر فساد پرداخته باشد، دیده نشد و پژوهش‌های انجام شده در این زمینه به تاثیر فساد بر بیکاری پرداخته‌اند. بیکاری مفهومی چند بعدی است که جنبه‌های اقتصادی، سیاسی، نهادی و اجتماعی را در بر می‌گیرد و یک مسئله علمی و سیاسی قابل توجه است (ادجور و کبالو، ۲۰۱۸). اعتقاد بر این است که پتانسیل اقتصادی یک کشور میزان فساد احتمالی را تعیین می‌کند. انتظار می‌رود اقتصادهای با عملکرد پایین، نرخ بالایی از فساد داشته باشند، در حالی که اقتصادهای قوی که فرصت‌های شغلی بالایی دارند، احتمالاً دارای نرخ پایین فساد هستند. در کشورهای فاسدتر، افراد صاحب قدرت از قدرت خود برای به کارگیری عزیزان خود یا افرادی که با آنها مرتبط هستند استفاده می‌کنند و برابری در بخش

اشتغال را به هم می‌زنند و از این رو نرخ بیکاری در این کشورها افزایش می‌یابد (اونچاری، ۲۰۱۹). نای^۳ (۱۹۶۷) معتقد است فساد و بیکاری با هم مرتبط است و افرادی که شاغل هستند برای منافع شخصی دست به فعالیت‌های فاسد می‌زنند که این امر انحراف از وظایف رسمی است. افراد مفسد در حین استخدام/انتخاب از این فرصت استفاده می‌کنند تا با نقض اصول و قواعد اولیه استخدام، برای منافع مالی خود گزینش غیرصادقانه انجام دهند. از این طریق، اذهان باهوشی که اگر فرصتی داده می‌شد، اقتصاد را تغییر می‌دادند، برای همیشه بیکار و فقیر می‌مانند. از نظر بوزید^۴ (۲۰۱۶) به طور تجربی بین فساد و بیکاری رابطه وجود دارد. او در مطالعه خود نشان داد که اعمال فساد توسط مقامات دولتی هنگام استخدام کارمندان، نرخ بیکاری را در میان کارگران تحصیل کرده و جوانان افزایش می‌دهد و در نتیجه در چرخه‌ای این بیکاری منجر به فساد بیشتر می‌شود. زیرا افرادی که به دنبال شغل هستند تمایل دارند به مقامات رشوه بدهند تا بتوانند شغل خود را تضمین کنند. در بعد اجتماعی با استعانت از نظریه سیستم‌های اجتماعی لومن و ارتباط آن با محیط بزرگ، میتوان فساد در بعد اجتماعی را تبیین نمود. از نظر وی همه نظام‌های (سیستم‌ها) اجتماعی در محیطی چندبعدی قرار دارند و به همین دلیل با مسئله پیچیدگی مواجه هستند. از این رو، یک نظام باید سازوکارهایی برای کاهش پیچیدگی پروراند (ترنر، ۱۳۹۳: ۱۰۰). نظام‌ها با پردازش ارجاع به خود و سایر ارجاعات در عملیات درونی خود با محیط تعامل دارند، که باید به طور مداوم با سرعت کافی مورد بازاندیشی قرار گیرند، تا وجود داشته باشند (والنتوف^۵، ۲۰۱۴). از آنجایی

فرصت‌های بیشتری را برای رفتارهای غیراخلاقی و غیرقانونی مانند سرقت و کلاهبرداری ایجاد کند (براون و تالا، ۲۰۰۴). بنابراین، نرخ‌های تورم بالا نحوه استفاده از منابع عمومی را تعیین می‌کند و افزایش فعالیت‌های رانت‌جویی، کسب سود سوداگرانه و لابی‌گری ممکن است منجر به انحطاط اقتصادی شود (رحمانی و یوسفی، ۲۰۰۹). سیاست‌های غلط اقتصاد کلان که برای تأمین مالی هزینه‌های عمومی بالا دنبال می‌شوند، باعث کسری بودجه و حساب جاری و تورم می‌شود. ساختار نهادی ضعیف یک کشور به ویژه در دوره‌های تورم بالا فشار بیشتری ایجاد می‌کند. در چنین فضایی، سرمایه‌گذاران نمی‌توانند از حقوق مالکیت خود محافظت کنند که این امر باعث ایجاد محیطی مساعد برای فساد می‌شود (صمیمی و همکاران، ۲۰۱۲). در ارتباط با بیکاری و فساد، ادبیات تحقیقی که به تاثیر بیکاری بر فساد پرداخته باشد، دیده نشد و پژوهش‌های انجام شده در این زمینه به تاثیر فساد بر بیکاری پرداخته‌اند. بیکاری مفهومی چند بعدی است که جنبه‌های اقتصادی، سیاسی، نهادی و اجتماعی را در بر می‌گیرد و یک مسئله علمی و سیاسی قابل توجه است (ادجور و کبالو، ۲۰۱۸). اعتقاد بر این است که پتانسیل اقتصادی یک کشور میزان فساد احتمالی را تعیین می‌کند. انتظار می‌رود اقتصادهای با عملکرد پایین، نرخ بالایی از فساد داشته باشند، در حالی که اقتصادهای قوی که فرصت‌های شغلی بالایی دارند، احتمالاً دارای نرخ پایین فساد هستند. در کشورهای فاسدتر، افراد صاحب قدرت از قدرت خود برای به کارگیری عزیزان خود یا افرادی که با آنها مرتبط هستند استفاده می‌کنند و برابری در بخش

4. Bouzid
5. Valentinov

1. Braun & Tella
2. Adjor & Kebalo
3. Nye

موضوع ذیل مفاهیمی به هم مرتبط و از جنبه هایی نظیر حکمرانی خوب، جامعه مدنی و حقوق بشر یا حق شهروندی نزدیک به هم قرار می گیرند. حقوق بشر و حقوق شهروندی دو اصطلاح به هم نزدیک هستند. حقوق بشر شامل حقوق مدنی و سیاسی همچون رهایی از بردگی، شکنجه، بازداشت خودسرانه، توقیف و همچنین آزادی دین، آزادی بیان، آزادی برپایی انجمن و شمار دیگری از حقوق اقتصادی، اجتماعی است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۸). مفهوم شهروندی برخوردار از برخی حقوق به ازای قبول پاره ای تکالیف به رسمیت شناخته شده برای اعضای یک اجتماع سیاسی است که از لحاظ تاریخی وابسته به توسعه دموکراسی است (دورماگن و موشار، ۱۳۹۵: ۱۲۱-۱۱۹). بنابراین شهروندی مدرن از لایه های حقوق مدنی، سیاسی و اجتماعی تشکیل شده است. حوزه مدنی مشتمل بر ایجاد درک مشترک در مورد این موضوع است که چه افرادی استحقاق برخوردار از موقعیت شهروندی را دارند (نش، ۱۳۹۹: ۱۵۵-۱۵۶). معیار پذیرش در حوزه مدنی تحت تاثیر این موضوع است که دیگر گروه های اجتماعی تا چه حد فرد را از لحاظ هویتی مانند خود می دانند و او چقدر خود را با این گروه های اجتماعی مختلف یکی می داند. به نظر می رسد که جامعه مدنی پیش شرط و ضامن اجرایی استیفای حقوق شهروندی است. از عناصر و مولفه های مهم جامعه مدنی که از بایسته های لازم تحقق حقوق شهروندی می باشد می توان به کثرت گرایی (پلورالیسم)، فردباوری، قانون مندی و قانون گذاری، مطبوعات، انتشارات و فرهنگ سازی، ایجاد فضای گفت و گو، نهادهای فعال مدنی، تحقق مشارکت، امکان تحرک اجتماعی و مدنیت و شهروندی فعال اشاره کرد (دشتی و

که سیستم ها خود را از طریق تمایز از محیط خود تشکیل می دهند، سیستم های (اجتماعی) را می توان به عنوان اشکال خود ارجاعی، خودسازماندهی، خودمختار، خودساز و پویایی از معانی خاص توصیف و مشاهده کرد. در نتیجه، مرزهای نظام اجتماعی، مرزهای معانی هستند، به این معنی که هر نظامی معنای خاص خود را دارد و در نتیجه هویتی پویا دارد (گورکه و شول، ۲۰۰۶). این نظریه فرض می کند که هر شکلی از تداخل با کدها و برنامه های حاکم بر شیوه عملیاتی سیستم های عملکرد اجتماعی منجر به فساد می شود. هرگونه نفوذ عوامل خارجی، منطبق استقلال عملکردی را مخدوش می کند، زیرا غفلت از کد خاص سیستم به معنای سوء استفاده از منطق عملیاتی به خاطر سایر جهت گیری های هدف خارجی است که پیامد آن اختلال در کارکرد سیستم، قطع ارتباط و در نتیجه مانعی برای حفظ نفس نظام اقتصادی، سیاسی، قضایی، علمی یا آموزشی است (تینزلر^۱ و همکاران، ۲۰۱۲). در نهایت طبق این دیدگاه، فساد عبارت است از منحرف کردن سیستم از تحقق اهداف عملکردی ذاتی خود. اشاره لومن به بازاریابی در سیستم را می توان در آزادی های بشری و نفوذ اینترنت به گونه ای قابل پژوهش، ردیابی نمود. اختلال در این دو سیستم که هویتی پویا برای افراد جامعه دارد، می تواند به عنوان ابعاد مهم توسعه اجتماعی قلمداد شود. افزایش فزاینده جمعیت و توسعه بی حد و حصر ارتباطات و تنوع مسائل، نشان می دهد که فرد و دولت، دو موضوع مستقل از یکدیگر نیستند، بلکه سرنوشت تک تک افراد انسانی، معلق بر اداره درست امور عمومی است و اداره مطلوب امور عمومی نیز بدون نقش آفرینی گسترده وسیعی از نهادها و اشخاص امکان پذیر نیست (نواده توپچی و میرزازاده، ۱۴۰۱). این

تحلیل داده‌ها و ۳) ایجاد آگاهی عمومی اطمینان خاطر از مجازات مفسد را تضمین کند.

به طور کلی، با توجه به مباحث نظری مطرح شده و نیز دسته‌بندی‌های انجام شده از رابطه توسعه با فساد، پژوهش حاضر به دنبال طرح و پاسخگویی به سوال ذیل می‌باشد. آیا بین شاخص‌های توسعه اقتصادی-اجتماعی (نرخ تورم، نرخ بیکاری، ضریب نفوذ اینترنت و آزادی‌های مدنی/سیاسی) و فساد در ایران در دوره ۱۴۰۳-۱۳۸۲ رابطه معناداری وجود دارد؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کمی و طولی است و به روش سری زمانی^۳ انجام می‌گیرد. سری زمانی دنباله‌ای مرتب شده از مشاهدات کمی همبسته و وابسته است که در فواصل زمانی مساوی و به صورت متوالی اندازه‌گیری می‌شود (وی، ۱۳۹۶). جهت سنجش فساد از شاخص ادراک فساد سازمان شفافیت بین‌الملل و برای سنجش توسعه از چهار شاخص نرخ بیکاری، نرخ تورم، آزادی‌های مدنی/سیاسی و ضریب نفوذ اینترنت استفاده شده است. برای اندازه‌گیری فساد چندین شاخص وجود دارد از جمله: ۱) شاخص دموکراسی واحد اطلاعات اقتصادی ۲) شاخص ادراک فساد موسسه شفافیت بین‌الملل ۳) شاخص‌های جهانی حکمرانی بانک جهانی ۴) شاخص راهنمای بین‌المللی ریسک کشوری ۵) بارومتر جهانی فساد و ۶) شاخص‌های سلامت موسسه سلامت جهانی (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۵۳). سنجش میزان فساد از آن جهت که اساساً به صورت مخفیانه و با پنهان‌کاری عمدی کنش

شاحیدر، ۱۴۰۱). نکته حائز اهمیت نقش هرکدام از موارد بالا در موضوع فساد می‌باشد. همه موارد به نوعی کنترل‌کننده فساد هستند و نبود هرکدام می‌تواند زمینه‌ساز بروز فساد شود، کما اینکه بین فساد و این موارد رابطه‌ای دو سویه نیز وجود دارد. به این معنی که وجود فساد نیز باعث به خطر افتادن جامعه مدنی، حکمرانی خوب، حاکمیت قانون، حقوق بشر و حقوق شهروندی و به طور کلی به خطر افتادن دموکراسی می‌شود (سردارنیا و بنه‌یی، ۱۴۰۰). بنابراین، فساد وقتی کنترل می‌گردد که تحمل‌پذیری شهروندان در مورد آن کاهش پیدا کند و نهادهای مردم نهاد، از طریق پایش و نظارت بر نهادهای عمومی و دولتی در مبارزه با فساد مشارکت نمایند (براتی و همکاران، ۱۳۹۹). در حقیقت، جامعه مدنی با مشارکت شهروندان و با استفاده از تحقق و تفحص عمومی و دسترسی آزاد به اطلاعات، مطالبه‌گری عمومی و آزادی بیان، دسترسی به اطلاعات در مبارزه با فساد می‌تواند موثر واقع شوند. همچنین در زمینه مبارزه با فساد، فناوری اطلاعات و ارتباطات به طور گسترده به عنوان ابزار مؤثر جدیدی برای پیشگیری، کشف و تعقیب فساد ارائه می‌شود. همانطور که مطالعات متعدد بیان می‌کنند، ICT می‌تواند شفافیت، پاسخگویی و مشارکت شهروندان را ارتقا دهد و حمایت و تعامل نزدیکتر دولت و شهروندان را تسهیل کند (آدام و فازکاس^۱، ۲۰۲۱). علاوه بر این، وجود شبکه بزرگ رسانه‌ها در اینترنت می‌تواند از فساد جلوگیری کند (گوئل^۲ و همکاران، ۲۰۱۲). فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند از سه طریق: ۱) نظارت، ۲) ذخیره‌سازی، بازیابی تجزیه و

3. Time series
4. Wei

1. Adam & Fazekas
2. Goel

ساعت کار نکرده‌اند و شغلی نداشته‌اند (احمدی، ۱۴۰۱). و تورم عبارت است از افزایش مداوم در سطح عمومی قیمت ها یا کاهش مستمر در قدرت خرید پول یک کشور (عطشانی و همکاران، ۱۴۰۰) مفهوم تورم در این پژوهش بر حسب قیمت های مصرف کننده بر مبنای درصد سالیانه مد نظر بوده است. این شاخص نشان دهنده متوسط قیمت سبدی از کالاها و خدمات است (گرچی و جعفری قدوسی، ۱۳۹۱: ۲۵).

آزادی های مدنی/سیاسی به مجموعه ای از حقوق و آزادی های اساسی اشاره دارد که افراد در یک جامعه باید از آن برخوردار باشند تا بتوانند به طور آزادانه زندگی کنند و خود را ابراز کنند. این شاخص، وضعیت آزادی انسان در جهان را بر اساس آزادی های حقوق سیاسی (آزادی تشکیل احزاب سیاسی)، فرآیند انتخاباتی (انتخاب آزاد و امکان انتخاب نمایندگان بدون محدودیت یا فشار)، کثرت گرایی سیاسی و عملکرد دولت (وجود نهاد دموکراتیک)، آزادی مدنی (آزادی بیان و عقیده، آزادی مذهب و باورهای دینی، آزادی دسترسی به اطلاعات و...) اندازه گیری و نشان می دهد (خانه آزادی، ۲۰۲۱). همچنین ضریب نفوذ اینترنت عبارت است از درصد افرادی که در ۳ ماه گذشته از اینترنت (از هر مکانی) استفاده کرده اند (بانک جهانی، ۲۰۲۱). داده های این پژوهش از «بانک جهانی»، «سازمان شفافیت بین الملل»، و «خانه آزادی» جمع آوری شده است. پژوهش حاضر در سطح کلان انجام گرفته است و به همین دلیل، جامعه مورد بررسی آن، سطح مشاهده، و تحلیل، کل کشور است و متغیرهای تحقیق در سطح کلان و بلندمدت تحلیل شده است. از نظر بیکر (۱۳۹۲) یکی از مهم ترین دلایل استفاده از آمارهای موجود این است که به هنگام آمار گیری و پردازش داده ها بسیاری از مسائل اعتبار

گران آن صورت می گیرد و سعی می کنند سند و مدرکی از خود به جای نگذارند بسیار دشوار است، لذا برخی از این روش ها میزان فساد را بر اساس درک مردم از این پدیده می سنجند. شاخص ادراک فساد موسسه شفافیت بین الملل و شاخص حکمرانی بانک جهانی از روش اخیر استفاده می کنند.

در این پژوهش از شاخص ادراک فساد (CPI) استفاده شده است. CPI شاخصی است برای درک فساد بخش عمومی، یعنی فساد اداری و سیاسی که کشورها را بر اساس میزان فساد بخش عمومی یک کشور توسط کارشناسان و مدیران تجاری رتبه بندی می کند و حاوی دیدگاه های آگاهانه ذینفعان مربوطه است که عموماً با شاخص های عینی، مانند تجارب شهروندان با رشوه خواری مطابق با فشارسنج جهانی فساد مرتبط است. داده های منبع CPI جنبه های فساد زیر را بر اساس عبارت سؤال خاصی که برای جمع آوری داده ها استفاده می شود، نشان می دهد: (رشوه دادن، انحراف و جوه عمومی، رواج مقاماتی که از مناصب دولتی برای منافع شخصی استفاده می کنند بدون اینکه با عواقبی مواجه شوند، توانایی دولت ها برای مهار فساد و اجرای سازوکارهای یکپارچگی موثر در بخش عمومی، تشریفات اداری و بار اداری بیش از حد که ممکن است فرصت های فساد را افزایش دهد و...) (سازمان شفافیت بین الملل، ۲۰۲۲).

بیکار به کسی می گویند که با دستمزد رایج حاضر به کارکردن باشد، قدرت کار کردن داشته و در جستجوی کار باشد ولی شغلی پیدا نمی کند (گرچی و جعفری قدوسی، ۱۳۹۱: ۳۵). و در تعریفی دیگر، بیکاری عبارت است از افراد در سن کار و آماده به کار که در ۳۰ روز گذشته در جستجوی کار بوده اند و در هفته مرجع، حداقل یک

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی تحقیق در قالب نمودار ارائه شده است. براساس نمودار شماره ۱ میزان ادراک فساد در سال ۲۰۰۳ برابر با ۳۰ بوده است و با یک روند افزایشی به ۱۸ در سال ۲۰۰۹ می‌رسد و مجدد با یک شیب تند کاهش پیدا می‌کند و در سال ۲۰۱۰ به ۲۲ و سال ۲۰۱۱ به ۲۷ می‌رسد. همچنین بر طبق نمودار این میزان از سال ۲۰۱۱ با میزان ۲۷ تا سال ۲۰۱۸ با میزان ۲۸ با تغییرات یک یا دو واحدی در نوسان بوده است و از سال ۲۰۱۹ با میزان ۲۶ مجدداً یک روند افزایشی به خود می‌گیرد و به افزایش یک واحدی در سالهای ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۲ با میزان ۲۵ ثابت می‌ماند و در نهایت، در سال‌های ۲۰۲۳ و ۲۰۲۴ روند افزایشی به خود می‌گیرد.

و پایایی آنها مورد توجه و بررسی قرار گرفته و رفع شده است. قابلیت اعتماد داده‌های این پژوهش با اطمینان حاصل کردن از داده‌های گردآوری شده از پایگاه‌های داده‌ای ملی و بین‌المللی مطمئن و مقایسه این داده‌ها توسط متخصصین انجام گرفته است. در این گونه تحقیقات پایایی مطرح نیست چونکه آزمون مجدد به نتایج مشابه ختم می‌شود. در این پژوهش به کمک نرم افزار میکروفیت برای توصیف داده، از نمودارهای زمانی و برای بررسی رابطه کوتاه مدت و بلند مدت بین متغیرهای تحقیق، از الگوی خودرگرسیون با وقفه‌های توزیعی استفاده شده است. از آنجایی که دامنه‌ی نمرات متغیرهای پژوهش با یکدیگر متفاوت است از نمرات لگاریتمی آنها برای بررسی روابط استفاده شده است.

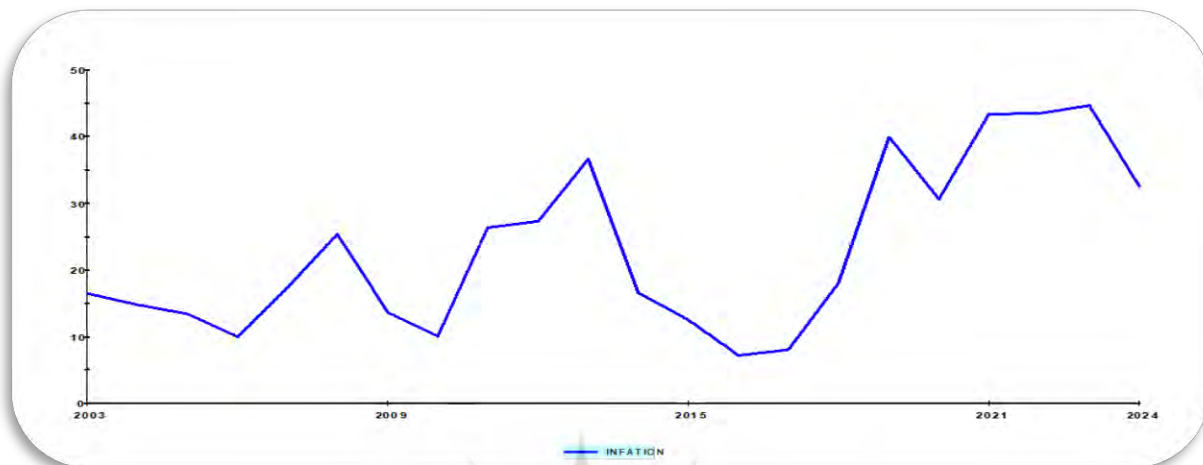
نمودار ۱. میزان فساد ادراک کشور در سالهای ۲۰۰۳-۲۰۲۴

می‌رسد و بعد از آن مجدداً یک روند افزایشی به خود می‌گیرد و به ۲۵/۴ درصد در سال ۲۰۰۸ می‌رسد. طبق نمودار، مجدداً روند کاهشی به خود می‌گیرد و به ۱۰/۱ درصد در سال ۲۰۱۰ می‌رسد. این میزان دوامی ندارد و مجدداً روند

نمودار شماره ۲ بیانگر نرخ تورم در ایران است. طبق این نمودار میزان تورم در ایران به صورت سینوسی می‌باشد. به گونه‌ای که در سال آغاز مطالعه یعنی سال ۲۰۰۳، ۱۶/۵ درصد و در سال ۲۰۰۶ با کاهش ۶/۵ درصدی به عدد ۱۰

میزان خود یعنی ۸ درصد ۲۰۱۷ میرسد که دوامی ندارد و با افزایش چشمگیر به ۴۴/۶ درصد در سال ۲۰۲۳ می رسد. سال قبلی روندی کاهشی داشته و به میزان ۳۲/۵ می رسد.

افزایشی به خود میگیرد و به ۳۶/۶ درصد در سال ۲۰۱۳ میرسد. سپس یک روند کاهشی به خود میگیرد و به کمترین رسد، اما به توجه به نمودار، تورم در سال ۲۰۲۴ به نسبت

نمودار ۲. نرخ تورم کشور در سالهای ۲۰۰۳-۲۰۲۴

در سال ۲۰۰۸ میرسد و سپس با یک شیب تند به ۱۳/۷ درصد در سال ۲۰۱۰ افزایش پیدا میکند. سپس، در یک روند کاهشی به ۱۰/۶ درصد در سال ۲۰۱۳ و سپس در روندی افزایشی به ۱۲/۶ در سال ۲۰۱۶ میرسد و در نهایت با روندی کاهشی به ۹ درصد در سال ۲۰۲۳ می انجامد. ولی طبق نمودار در سال ۲۰۲۴ میزان بیکاری مجدداً روندی افزایشی می گیرد.

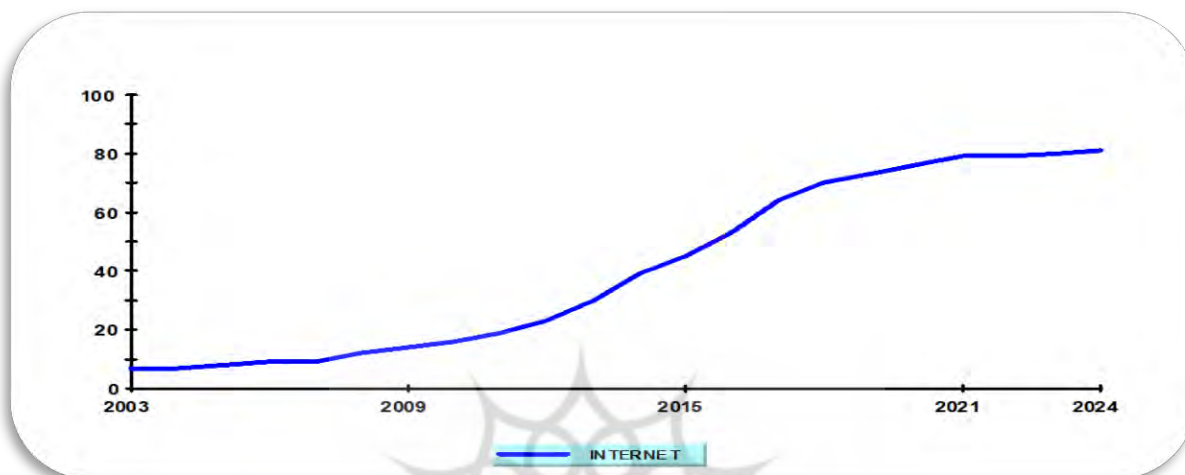
نمودار شماره ۳ میزان بیکاری در ایران را نشان می دهد. میزان بیکاری در ایران به مانند تورم به صورت سینوسی می باشد. بر اساس داده ها میزان بیکاری در سال ۲۰۰۳ برابر با ۱۱/۵ درصد می باشد که با یک روند کاهشی به ۱۰/۳ درصد در سال ۲۰۰۴ میرسد و مجدداً با یک روند افزایشی به ۱۱/۸ درصد در سال ۲۰۰۵ میرسد. اما از این سال با یک شیب کم کاهش پیدا می کند و به ۱۰/۶ درصد

نمودار ۳. نرخ بیکاری کشور در سالهای ۲۰۰۳-۲۰۲۴

طبق داده‌ها، میزان نفوذ اینترنت در سال ۲۰۰۳ برابر با ۷ درصد بوده و با شیئی ملایم به ۲۳ درصد در سال ۲۰۱۲ می‌رسد. اما پس از آن با شیئی تند به ۸۱ درصد در سال ۲۰۲۴ می‌رسد.

نمودار شماره ۴ میزان نفوذ اینترنت یا دسترسی به اینترنت را نشان می‌دهد. این میزان برخلاف دو شاخص قبل وضعیت سینوسی ندارد و از ابتدای دوره تا سال ۲۰۱۲ روندی افزایشی با شیب بسیار ملایم به خود گرفته و بعد از آن تا سال انتهایی پژوهش شیب تندی به خود می‌گیرد.

نمودار ۴. ضریب نفوذ اینترنت در کشور طی سالهای ۲۰۰۳-۲۰۲۴

واحدی پیدا می‌کند و از میزان ۱۶ به ۱۸ می‌رسد و بعد از آن، یعنی از سال ۲۰۱۹ روندی کاملاً نزولی به خود می‌گیرد و به کمترین حد خود یعنی ۱۱ در سال ۲۰۲۴ یعنی آخرین سال مورد مطالعه می‌رسد.

نمودار شماره ۵ میزان آزادی‌های مدنی/سیاسی را نشان می‌دهد. طبق داده‌ها میزان آزادی‌های مدنی/سیاسی از سال ۲۰۰۳ تا سال ۲۰۱۳ روندی نزولی دارد یعنی از میزان ۲۶ به ۱۶ می‌رسد. اما از سال ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۹ افزایشی یک تا دو

نمودار ۵. میزان آزادی‌های مدنی/سیاسی در کشور طی دوره ۲۰۰۳-۲۰۲۴

ایترننت با وقفه یک ساله ($T\text{-Ratio}=5.0030$ و $Prob.=.004$) باعث کاهش فساد، کاهش آزادی های مدنی/سیاسی با وقفه یک ساله ($T\text{-Ratio}=-4.6372$ و $Prob.=.006$) باعث افزایش و با وقفه دو ساله ($T\text{-Ratio}=4.6736$ و $Prob.=.005$) باعث کاهش فساد، افزایش تورم با وقفه دو ساله ($T\text{-Ratio}=-4.1428$ و $Prob.=.009$) باعث افزایش و در نهایت، افزایش بیکاری جاری و بدون وقفه ($T\text{-Ratio}=-4.5049$ و $Prob.=.006$) باعث افزایش فساد می شود.

برای بررسی رابطه شاخص های اقتصادی- اجتماعی با فساد، ابتدا رابطه کوتاه مدت با حداکثر وقفه ۲ ساله از طریق الگوی خودرگرسیون با وقفه های توزیعی و با استفاده از معیار «شوارتز بیزن» و نمرات لگاریتمی، تخمین زده شد که نتایج در قالب جدول شماره ۱ ارائه شده اند. براساس داده های جدول ۱ فساد با وقفه یک ساله ($T\text{-Ratio}=-3.4539$ و $Prob.=.018$) و وقفه دو ساله ($T\text{-Ratio}=-2.6075$ و $Prob.=.048$) بر فساد در وقفه بعد اثر معناداری دارد و باعث افزایش آن می شود. همچنین از بین شاخص های توسعه اقتصادی-اجتماعی افزایش نفوذ

جدول ۱. رابطه کوتاه مدت شاخص های توسعه اجتماعی-اقتصادی و فساد

متغیر (وقفه)	(Coefficient)	(Standard Error)	(T-Ratio)	(Prob.)
فساد (-۱)	-۰/۶۶۶۵۷	۰/۱۹۲۹۹	-۳/۴۵۳۹	۰/۰۱۸
فساد (-۲)	-۰/۳۵۴۲۲	۰/۱۳۵۸۵	-۲/۶۰۷۵	۰/۰۴۸
نفوذ اینترنت	-۰/۱۲۱۱۵	۰/۲۱۴۱۲	-۰/۵۶۵۷۹	۰/۵۹۶
نفوذ اینترنت (-۱)	۱/۹۹۰۰	۰/۳۹۷۷۷	۵/۰۰۳۰	۰/۰۰۴
آزادی های مدنی/سیاسی	-۰/۴۴۴۷۰	۰/۲۳۳۳۲	-۱/۳۳۴۲	۰/۲۴۰
آزادی های مدنی/سیاسی (-۱)	-۲/۹۲۸۱	۰/۶۳۱۴۴	-۴/۶۳۷۲	۰/۰۰۶
آزادی های مدنی/سیاسی (-۲)	۲/۱۱۰۱	۰/۴۵۱۴۸	۴/۶۷۳۶	۰/۰۰۵
تورم	-۰/۶۶۴۴۲	۰/۰۴۰۸۰۱	-۱/۵۷۹۰	۰/۱۷۵
تورم (-۱)	-۰/۰۳۷۵۸	۰/۰۳۹۵۱۹	-۰/۹۵۱۰۸	۰/۳۸۵
تورم (-۲)	-۰/۲۳۶۵	۰/۰۵۷۰۹۴	-۴/۱۴۲۸	۰/۰۰۹
بیکاری	-۲/۰۴۲۶	۰/۴۵۳۴۱	-۴/۵۰۴۹	۰/۰۰۶
بیکاری (-۱)	۰/۱۰۰۰۸	۰/۲۶۹۸۵	۰/۳۷۰۸۸	۰/۷۲۶
بیکاری (-۲)	-۰/۸۱۸۲	۰/۳۵۹۵۴	-۲/۲۷۵۹	۰/۰۷۲

توجه داشت که عدد شاخص کاهش پیدا کرده است و به صفر نزدیک شده است اما در واقع فساد افزایش پیدا کرده است. لذا با افزایش تورم و حتی منفی بودن ضریب آن میزان واقعی فساد افزایش پیدا کرده است. در این تفاسیر حتی افزایش یا کاهش میزان بقیه شاخص ها باید مد نظر قرار گیرد. مثلا ضریب نفوذ اینترنت، تورم و بیکاری افزایش داشته و آزادی بشری کاهش داشته است. همچنین در تفسیر نهایی باید به این نکته توجه کرد که اگر شاخص های توسعه اجتماعی بیشتر شود یعنی توسعه افزایش داشته و توسعه مثبت بوده اما اگر بیکاری و تورم افزایش پیدا کند برعکس این موضوع صدق می کند.

۱. در تفسیر داده های جدول علاوه بر علامت ضرایب (منفی یا مثبت) باید به نوع سنجش شاخص ها و نیز روند افزایش یا کاهش داده ها در واقعیت توجه شود. شاخص فساد بر عکس سایر شاخص هاست و زمانی که به ۱۰۰ نزدیکتر می شود میزان فساد کمتر میشود و زمانی که به ۰ نزدیکتر شود میزان فساد بیشتر می شود. لذا باید در تفسیرها دقت شود و در این آزمونها منفی یا مثبت بودن ضرایب میتواند برعکس تفسیر شود. چنانچه با افزایش تورم با وقفه دو ساله و کاهش ظاهری شاخص فساد (افزایش واقعی فساد) ضریب منفی است. به ظاهر تفسیر این می شود که با افزایش میزان تورم فساد کاهش پیدا می کند اما باید

مقدار ثابت	-۰/۳۳۲۰۵	۰/۰۶۰۷۹	-۵/۴۶۲۰	۰/۰۰۳
------------	----------	---------	---------	-------

دارند. براساس نتایج آزمون و با توجه به این نکته که شاخص فساد برعکس سایر شاخص‌ها می باشد و با افزایش میزان شاخص فساد و نزدیک تر شدن به عدد ۱۰۰ در واقع، فساد کاهش پیدا میکند، با افزایش ضریب نفوذ اینترنت میزان فساد کاهش و با کاهش میزان آزادی‌های مدنی/سیاسی، افزایش تورم و افزایش بیکاری میزان فساد افزایش پیدا می کند.

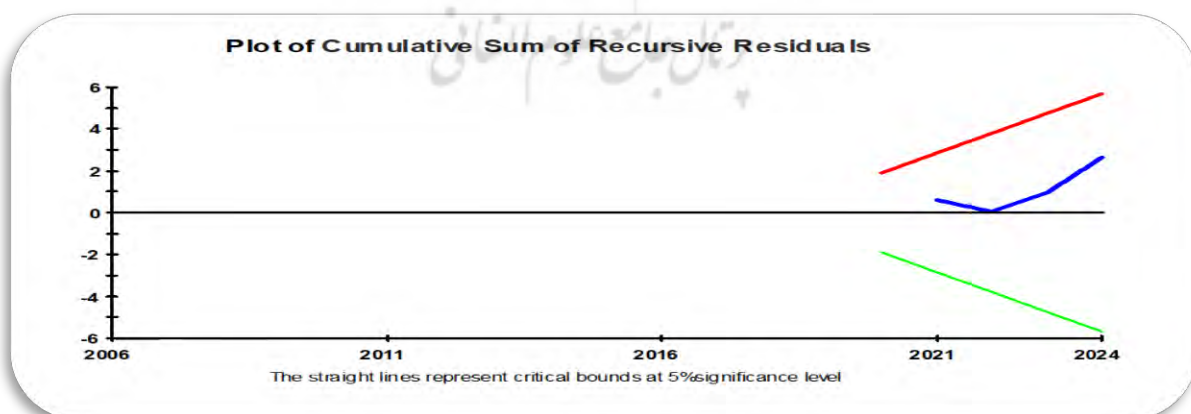
در ادامه، رابطه بلند مدت بین شاخص‌های توسعه اقتصادی-اجتماعی با فساد برآورد گردید که نتایج در جدول ۲ ارائه شده اند. که با توجه به نتایج و جدول زیر در بلند مدت، افزایش نفوذ اینترنت ($T\text{-Ratio}=5.7296$, $Prob.=.002$)، کاهش آزادی‌های مدنی/سیاسی ($T\text{-Ratio}=-4.5044$, $Prob.=.006$)، افزایش تورم ($T\text{-Ratio}=-4.5101$, $Prob.=.006$)، افزایش بیکاری ($T\text{-Ratio}=-4.9059$, $Prob.=.004$) اثر معناداری بر فساد

جدول ۲. رابطه بلند مدت شاخص‌های توسعه اجتماعی-اقتصادی و فساد

متغیر (وقفه)	(Coefficient)	(Standard Error)	(T-Ratio)	(Prob.)
نفوذ اینترنت	۰/۹۲۴۸۴	۰/۱۶۱۴۱	۵/۷۲۹۶	۰/۰۰۲
آزادی‌های مدنی/سیاسی	-۰/۶۲۴۸۸	۰/۱۳۸۷۳	-۴/۵۰۴۴	۰/۰۰۶
تورم	-۰/۱۶۷۵۳	۰/۰۳۷۱۴۴	-۴/۵۱۰۱	۰/۰۰۶
بیکاری	-۱/۳۶۶۲	۰/۲۷۸۴۸	-۴/۹۰۵۹	۰/۰۰۴
مقدار ثابت	-۰/۱۶۴۳۴	۰/۰۲۷۰۹۰	-۶/۰۶۵۶	۰/۰۰۲

حد بالایی (۵/۵۶۴۹) است، فرض صفر رد می شود و فرض مقابل پذیرفته می شود که براساس آن، وجود رابطه بلند مدت بین متغیرها تایید می شود.

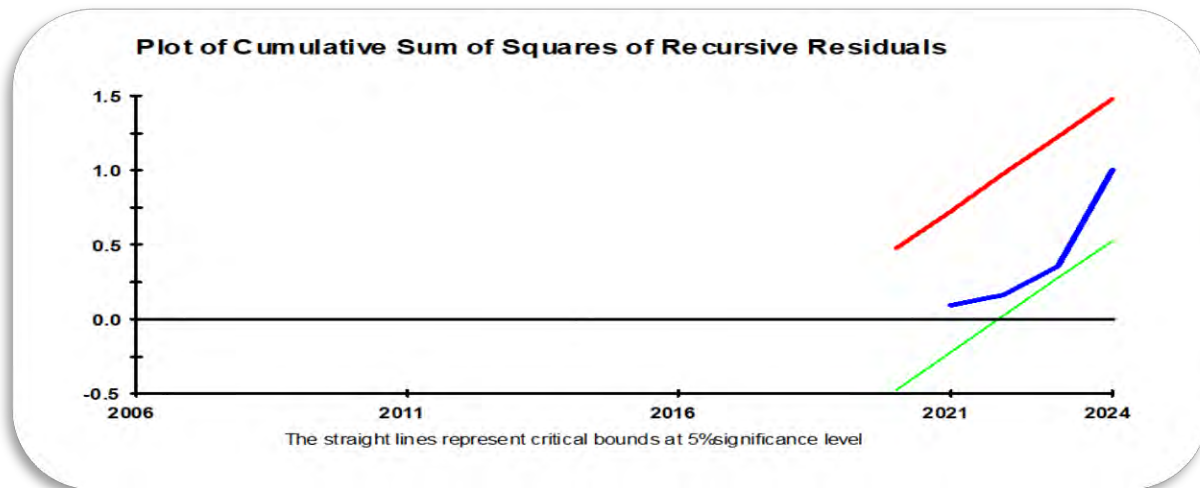
با توجه به اینکه، آماره آزمون ($F\text{-statistic}=۱۳/۱۸۵۲$) بین محدوده ۹۵٪ پایین (۳/۸۷۶۴) و ۹۵٪ بالا (۵/۵۶۴۹) قرار نمی گیرد، نتایج آزمون قطعی است و چون بالاتر از

نمودار ۶. نمودار CUSUM جهت برآورد ثبات مدل

های رگرسیون از ثبات برخوردار است؛ چراکه مسیر حرکت متغیر «فساد» بین دو باند قرار دارد.

در نهایت با توجه به آزمون CUSUM که در قالب نمودار ۴ ارائه شده و نیز آزمون CUSUMSQ که در قالب نمودار ۵ نمایش داده شده است، ضرایب تخمین

نمودار ۷. نمودار CUSUMSQ جهت برآورد ثبات مدل

بحث و نتیجه گیری

داشته است و تقریباً در انتهای دوره افزایشی ۱۰ برابری نسبت به ابتدای دوره داشته است. با اینکه این چهار شاخص بیانگر توسعه کلی در سطح جامعه نمی باشند و برای مشخص شدن پیشرفت و یا پسرفت باید کل شاخص ها در نظر گرفته شود، اما با توجه به این چهار شاخص و در صورت فاکتور گرفتن شاخص نفوذ اینترنت، توسعه در کشور در این زیرساخت ها و حوزه ها روندی کاهشی داشته و در واقع با پسرفت همراه بوده است.

به طور کلی، چهار رویکرد برای تبیین رابطه بین توسعه و انحرافات اجتماعی وجود دارد. بر اساس رویکرد اول، با بهبود شاخص های اقتصادی-اجتماعی توسعه، آسیب های اجتماعی کاهش می یابند. رویکرد دوم بیان می کند با کاهش یا افت شاخص های اقتصادی-اجتماعی توسعه، آسیب های اجتماعی کاهش می یابند. بر اساس رویکرد سوم با بهبود شاخص های اقتصادی اجتماعی توسعه، آسیب های اجتماعی افزایش می یابند و در نهایت بر اساس رویکرد چهارم با کاهش یا افت شاخص های اقتصادی-اجتماعی

یافته های پژوهش نشان می دهد که در طی دوره مورد مطالعه فساد در ایران روند افزایشی داشته، به گونه ای که از میزان ۳۰ در سال ۲۰۰۳ به میزان ۲۳ در سال ۲۰۲۴ رسیده است. بنابراین میزان فساد به عنوان مسئله ای اجتماعی در این دوره روندی افزایشی به خود داشته است. این در حالی است که شاخص های توسعه اقتصادی یعنی بیکاری و تورم علی رغم نمودار سینوسی خود، نهایتاً در سال پایانی پژوهش، به ترتیب روندی افزایشی و کاهشی به خود گرفته اند. البته میزان بیکاری در سال انتهایی تقریباً برابر با سال اول پژوهش می باشد، ولی میزان تورم، افزایش چند برابری داشته است. همچنین در این پژوهش دو شاخص آزادی های مدنی/سیاسی و ضریب نفوذ اینترنت به عنوان شاخص های توسعه اجتماعی مورد بررسی قرار گرفت که میزان آزادی های مدنی/سیاسی در طول دوره مورد مطالعه، میزانی به شدت کاهشی داشته است. ضریب نفوذ اینترنت در این پژوهش تنها شاخصی است که روندی افزایشی

توسعه، آسیب‌های اجتماعی افزایش می‌یابد (صدقت و همکاران، ۱۴۰۱؛ احمدی و همکاران، ۱۴۰۱). درباره ارتباط بین شاخص‌های توسعه اقتصادی - اجتماعی با فساد، یافته‌های تحقیق نشان داد که: در صورتی که هر چهار شاخص توسعه با همدیگر وارد مدل شوند، با فساد رابطه‌ای معنادار ایجاد می‌کنند. به این صورت که افزایش ضریب نفوذ اینترنت باعث کاهش فساد می‌شود که با رویکرد اول همخوانی دارد. همچنین با افزایش بیکاری و تورم، فساد نیز افزایش می‌یابد که با رویکرد چهارم همخوانی دارد و در نهایت، با کاهش آزادی‌های مدنی/سیاسی، میزان فساد افزایش می‌یابد که به مانند تورم و بیکاری با رویکرد چهارم یعنی افت شاخص‌های توسعه باعث افزایش آسیب‌های اجتماعی می‌شود، همخوانی دارد.

در مورد رابطه بین فساد و تورم دو رویکرد متفاوت وجود دارد. رویکرد اول معتقد است که فساد منجر به تورم می‌شود. بر اساس تجزیه و تحلیل انجام شده توسط پپلیکا^۱ (۲۰۱۱)، یوسفی^۲ (۲۰۱۵)، رحیم‌زاده و همکاران (۱۴۰۰) و اوزشاهین و اوچلر^۳ (۲۰۱۷) فساد منجر به تورم می‌شود. از منظر دیگر در رابطه بین فساد و تورم مطالعات آنچه و همکاران (۲۰۱۲)، بن علی و ساسی^۴ (۲۰۱۶)، گوپتا و همکاران (۲۰۲۳) و آتا^۵ (۲۰۰۹) نشان دادند که تورم باعث فساد می‌شود. بر اساس این رویکرد، افزایش سطح عمومی قیمت‌ها، فرصت‌های بیشتری را برای رفتارهای غیراخلاقی و غیرقانونی مانند سرقت و کلاهبرداری ایجاد می‌کند (براون و تلا، ۲۰۰۴). تورم بالا مشکلی است که باعث کاهش درآمد افراد و گروه‌ها، اختلال در توزیع درآمد و افزایش نااطمینانی در اقتصاد می‌شود. به دلیل کاهش

سریع و مستمر قدرت خرید، مردم ممکن است به دنبال راه‌هایی برای کسب درآمد غیرقانونی باشند (المرحوبی ۲۰۰۰). سیاست‌های غلط اقتصاد کلان که برای تأمین مالی هزینه‌های عمومی بالا دنبال می‌شود، باعث کسری بودجه و حساب جاری و تورم می‌شود. ساختار نهادی ضعیف یک کشور فشار بیشتری ایجاد می‌کند، به ویژه در دوره‌های تورم بالا. در چنین فضایی، سرمایه‌گذاران نمی‌توانند از حقوق مالکیت خود محافظت کنند که این امر باعث ایجاد محیطی مساعد برای فساد می‌شود (صمیمی و همکاران، ۲۰۱۲). در ایران، تجربه دو دهه اخیر نشان می‌دهد که تورم بالا بستر مساعدی برای شکل‌گیری فساد بوده است. تورم باعث شده است که ارزش واقعی حقوق و دستمزد کارکنان دولت و بخش خصوصی به شدت کاهش یابد و این امر انگیزه پذیرش رشوه و استفاده از راه‌های غیرقانونی برای جبران کاهش قدرت خرید را تقویت کرده است. علاوه بر این، تورم مزمن موجب شده است که تخصیص منابع از طریق سازوکارهای غیرشفاف صورت گیرد؛ برای نمونه، توزیع ارز ترجیحی یا اعطای یارانه پنهان در فضای تورمی به جای کاهش فشار اقتصادی، به محلی برای ایجاد رانت و فساد ساختاری تبدیل شده است.

از نظر بوزید (۲۰۱۶) به طور تجربی بین فساد و بیکاری رابطه وجود دارد. او در مطالعه خود نشان داد که اعمال فساد توسط مقامات دولتی هنگام استخدام کارمندان، نرخ بیکاری را در میان کارگران تحصیل کرده و جوانان افزایش می‌دهد و در نتیجه در چرخه‌ای این بیکاری منجر به فساد بیشتر می‌شود. از سوی دیگر، در اقتصاد ایران، فرصت‌های شغلی موجود عمدتاً از طریق دولت یا نهادهای شبه

توسعه، آسیب‌های اجتماعی افزایش می‌یابد (صدقت و همکاران، ۱۴۰۱؛ احمدی و همکاران، ۱۴۰۱). درباره ارتباط بین شاخص‌های توسعه اقتصادی - اجتماعی با فساد، یافته‌های تحقیق نشان داد که: در صورتی که هر چهار شاخص توسعه با همدیگر وارد مدل شوند، با فساد رابطه‌ای معنادار ایجاد می‌کنند. به این صورت که افزایش ضریب نفوذ اینترنت باعث کاهش فساد می‌شود که با رویکرد اول همخوانی دارد. همچنین با افزایش بیکاری و تورم، فساد نیز افزایش می‌یابد که با رویکرد چهارم همخوانی دارد و در نهایت، با کاهش آزادی‌های مدنی/سیاسی، میزان فساد افزایش می‌یابد که به مانند تورم و بیکاری با رویکرد چهارم یعنی افت شاخص‌های توسعه باعث افزایش آسیب‌های اجتماعی می‌شود، همخوانی دارد.

در مورد رابطه بین فساد و تورم دو رویکرد متفاوت وجود دارد. رویکرد اول معتقد است که فساد منجر به تورم می‌شود. بر اساس تجزیه و تحلیل انجام شده توسط پپلیکا^۱ (۲۰۱۱)، یوسفی^۲ (۲۰۱۵)، رحیم‌زاده و همکاران (۱۴۰۰) و اوزشاهین و اوچلر^۳ (۲۰۱۷) فساد منجر به تورم می‌شود. از منظر دیگر در رابطه بین فساد و تورم مطالعات آنچه و همکاران (۲۰۱۲)، بن علی و ساسی^۴ (۲۰۱۶)، گوپتا و همکاران (۲۰۲۳) و آتا^۵ (۲۰۰۹) نشان دادند که تورم باعث فساد می‌شود. بر اساس این رویکرد، افزایش سطح عمومی قیمت‌ها، فرصت‌های بیشتری را برای رفتارهای غیراخلاقی و غیرقانونی مانند سرقت و کلاهبرداری ایجاد می‌کند (براون و تلا، ۲۰۰۴). تورم بالا مشکلی است که باعث کاهش درآمد افراد و گروه‌ها، اختلال در توزیع درآمد و افزایش نااطمینانی در اقتصاد می‌شود. به دلیل کاهش

4. Ben Ali & Sassi
5. Ata

1. Piplica
2. Yousefi
3. Ozşahin & Uçler

پژوهش نشان داد که شاخص آزادی های مدنی/سیاسی در ایران طی سالهای ۲۰۰۳ تا ۲۰۲۴ روندی کاهشی داشته است، به بیان دیگر، هر ساله سطح آزادی های فردی، اجتماعی و اقتصادی در کشور کمتر شده است. در همین دوره میزان فساد در کشور بیشتر شده است. هم زمانی این دو روند نشان می دهد که کاهش آزادی های بشری در ایران، با افزایش فساد همراه بوده است. این یافته با چارچوب نظری پژوهش نیز همخوانی دارد. ادبیات نظری تاکید می کند که آزادی های مدنی/سیاسی و فساد رابطه ای معکوس دارند؛ به این معنا که در جوامعی که شهروندان از آزادی بیان، مشارکت مدنی، آزادی اقتصادی و حقوق فردی بیشتری برخوردارند، امکان سو استفاده، رانت جویی و فساد کاهش می یابد. بر عکس، در شرایطی که آزادی ها محدود شوند و کانال های نظارت اجتماعی و مدنی بسته یا ضعیف گردند، بستر برای گسترش فساد و ناکارآمدی نهادی فراهم می شود. یافته های این پژوهش نیز مؤید این دیدگاه است که محدود شدن آزادی ها در ایران طی دو دهه اخیر، یکی از عوامل تشدید کننده فساد در ایران بوده است.

در نهایت، در زمینه تاثیر رسانه، تکنولوژی و فناوری اطلاعات و ارتباطات بر فساد و کنترل آن، پژوهش های زیادی انجام گرفته است. این دسته از پژوهش ها به مانند رابطه تورم و فساد به دو دسته تقسیم می شود: عده ای نشان می دهند که فناوری اطلاعات باعث کاهش فساد و دسته ای معتقداند باعث افزایش فساد می شود. در زمینه مبارزه با فساد، فناوری اطلاعات و ارتباطات به طور گسترده ای به عنوان ابزارهای مؤثر جدیدی برای پیشگیری، کشف و تعقیب فساد ارائه می شود. همانطور که مطالعات متعدد بیان می کنند، ICT می تواند شفافیت، پاسخگویی و

دولتی مدیریت شده است. این تمرکز، امکان توزیع غیرشفاف مشاغل و شکل گیری روابط مبتنی بر خویشاوندسالاری و رانت را تقویت کرده است. بنابراین، می توان گفت که بیکاری نه تنها یک معضل اقتصادی، بلکه یک عامل تشدید کننده فساد در ایران بوده است و یافته های پژوهش در بلند مدت مؤید این نکته است.

از نظر حقوق بشر افراد دارای حقوقی از جمله: حق آزادی بیان و تشکیل اجتماعات، آزادی از بازداشت و زندانی کردن خودسرانه، آزادی مذهب، برخورداری از حقوق مالکیت، دسترسی به سیستم قضایی، برخورداری از آزادی رفت و آمد و غیره، هستند (راش، ۱۳۹۳: ۸۹؛ خانه آزادی، ۲۰۲۲؛ موسسه کیتو، ۲۰۲۱) که نوع حکومت نقش مهمی در دستیابی به آنها دارد به طوری که نظام های فاقد سازوکار گردش قدرت بدون استثنا فاسد هستند (راسکین و همکاران، ۱۳۹۳: ۷۴). در جوامعی که حقوق شهروندی و آزادی های بشری در حد مطلوب و خوب باشد، شهروندان و جامعه مدنی قادر خواهند بود با آزادی و اجماع بیشتری وظایف خود را بهتر انجام دهند. آزادی های مدنی/سیاسی، به نحوی ابزار و اجباری است برای رسیدن به حکمرانی خوب و در نهایت کنترل فساد. جوامعی که معاهده حقوق بشر را امضا کرده اند و آن را پذیرفته اند طبق ماده (۲) ۳۱ کنوانسیون مبارزه با فساد، متعهد به اتخاذ اقدامات مقتضی به منظور شناسایی، ردگیری و توقیف اموالی هستند که از طریق غیر قانونی و فساد استرداد شده است (نواده توپچی و میرزازاده، ۱۴۰۱). در جوامعی که آزادی های مدنی و سیاسی به شکل مطلوب و مطابق استاندارد های بین المللی رعایت می شوند، رسانه های آزاد، جریان آزاد اطلاعات، دسترسی شهروندان به اطلاعات، شفافیت و آزادی اجماع بیشتر است و به تبع آنها فساد نیز کمتر. یافته های این

کاهش داده است؛ عواملی که در بافت جامعه ایران نیز به عنوان یکی از محدود ابزارهای کارآمد در محدود کردن فرصت‌های فساد عمل کرده است.

در مجموع، پژوهش حاضر نشان داد که در بلند مدت بین شاخص‌های توسعه اقتصادی (بیکاری و تورم) و اجتماعی (نفوذ اینترنت و آزادی‌های مدنی/سیاسی) با فساد رابطه‌ای معنادار وجود دارد. با وجود نتایج به‌دست‌آمده، باید تأکید کرد که این پژوهش تنها چهار شاخص توسعه اقتصادی و اجتماعی را به عنوان متغیرهای توضیح‌دهنده فساد مورد بررسی قرار داده است؛ از این رو، نتایج به‌دست‌آمده الزاماً بیانگر تمامی ابعاد توسعه یا تمام عوامل مؤثر بر فساد نیست. فساد پدیده‌ای چندبعدی است که می‌تواند تحت تأثیر مجموعه گسترده‌ای از متغیرهای نهادی، فرهنگی، سیاسی، حقوقی و ساختاری قرار گیرد و محدود شدن تحلیل به این چهار شاخص، صرفاً امکان شناسایی بخشی از روابط موجود را فراهم می‌کند. بنابراین، هرگونه تعمیم نتایج این مطالعه به سایر حوزه‌ها، دوره‌های زمانی متفاوت یا سایر کشورها باید با احتیاط صورت گیرد. یافته‌های این پژوهش بیشتر ناظر بر رفتار این متغیرها در بستر اقتصادی-اجتماعی ایران طی دوره ۲۰۰۳ تا ۲۰۲۴ است و تفسیرهای گسترده‌تر نیازمند انجام تحقیقات تکمیلی با شاخص‌ها و مدل‌های جامع‌تر است.

با توجه به افزایش روزافزون فساد در کشور حسب شواهد آماری، توجه به نقش شاخص‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی در کنترل فساد حایز اهمیت است. از این رو حسب یافته‌های پژوهش حاضر هر ۴ متغیر مستقل رابطه

مشارکت شهروندان را ارتقا دهد. همچنین می‌تواند حمایت و تعامل نزدیکتر دولت و شهروندان را تسهیل کند (آدام و فازکاس، ۲۰۲۱). علاوه بر این وجود شبکه بزرگ رسانه‌ها در اینترنت می‌تواند از فساد جلوگیری کند (گوئل^۱ و همکاران، ۲۰۱۲). کاستلز^۲ (۲۰۰۰) پیشنهاد می‌کند، فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند با تمرکززدایی قدرت، فساد را کاهش دهد. لیو^۳ و همکاران (۲۰۱۱) نشان می‌دهند که سطح پذیرش اینترنت در یک کشور با سطح فساد آن رابطه منفی دارد. همچنین، پژوهش‌های زیادی به تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر فساد پرداخته‌اند. به عنوان مثال، هونادی^۴ (۲۰۱۹)، جها و سازنگی^۵ (۲۰۱۷)، متفکرآزاد و همکاران (۱۳۹۲)، رحیم‌زاده و همکاران (۱۴۰۰) نشان دادند که بین مولفه‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات با فساد رابطه وجود دارد و باعث کاهش فساد می‌شود.

یافته‌های تحقیق نشان داد که اگرچه سطح کلی فساد در ایران طی سالهای ۲۰۰۳ تا ۲۰۲۴ روندی افزایشی داشته، اما شاخص نفوذ اینترنت در همین دوره به طور پیوسته رشد کرده و در بلند مدت نیز ضریب مثبت آن بیانگر این است که افزایش دسترسی به اینترنت توانسته تا حدی از شدت فساد بکاهد. به بیان دیگر، هرچند فساد در ایران به دلایل ساختاری و نهادی افزایش یافته، اما در مقطعی که ضریب نفوذ اینترنت به عنوان یک وجه مهم صنعتی شدن، بالاتر بوده، شاخص فساد نیز بهبود نسبی یافته است. این نتیجه با ادبیات نظری همخوان است، زیرا گسترش اینترنت به عنوان یک تکنولوژی نوین، شفافیت اطلاعاتی، نظارت اجتماعی و دسترسی شهروندان به خدمات الکترونیک را افزایش داده و تماس مستقیم مردم با کارگزاران دولتی را

4. Hunady
5. Jha & Sarangi

1. Goel
2. Castells
3. Lio

که در این پژوهش نشان داده شد با افزایش میزان این دو شاخص، فساد نیز افزایش می یابد. لذا پیشنهاد می گردد، زمینه های بروز تورم کنترل شود که زمینه های اشتغال به خصوص برای نسل جوان فراهم شود تا با رونق اقتصادی، فساد کنترل شود.

ملاحظات اخلاقی: نویسندگان مقاله، در طول انجام پژوهش خود را ملزم به رعایت ملاحظات اخلاقی در پژوهش های اسنادی به ویژه، رعایت دقت در بدست آوردن داده های آماری و گزارش صحیح آن دانسته اند.

تقدیر و تشکر: این مقاله برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد نویسنده سوم است. نویسندگان از کلیه کسانی که به انجام این پژوهش یاری رساندند تقدیر و تشکر می کنند.

تضاد منافع: نویسندگان مقاله اظهار می نمایند هیچ گونه تضاد منفعی ندارند.

معنادار با فساد داشتند. از این رو پیشنهادهای ذیل قابل طرح است:

- سهولت نفوذ اینترنت و دستیابی به سایتهای اینترنتی فعال در حوزه فعالیتهای یقه سفیدان میتواند از فساد بکاهد و صرفا نفوذ اینترنت بدون دستیابی به سایتهای آگاهی بخش و شفاف ساز برعکس زمینه را برای افزایش فساد فراهم می کند.

- از آنجا که رابطه آزادی بشری با فساد اداری منفی و معنی دار بود، یعنی با افزایش آزادی بشری از میزان فساد اداری کاسته می شد، از آنجایی که این شاخص بر اساس بسیاری از زمینه ها مانند حاکمیت قانون، مذهب، هویت و رابطه، نظام حقوقی و حق مالکیت و غیره محاسبه می شود، می توان با بهبود این زمینه ها باعث افزایش آزادی بشری بیشتر و کاهش فساد اداری شد.

- تورم گسترده از طرفی و افزایش بیکاری از طرف دیگر دو شاخص مهم وضعیت توسعه اقتصادی هر کشور است

منابع فارسی

احمدی، سیروس. (۱۴۰۱). تحلیل جامعه شناختی رابطه ی شاخص های اقتصادی و قتل در ایران در دوره های ۱۳۷۴-۱۳۹۷. جامعه شناسی کاربردی، ۳۳(۳)، ۱۰۰-۸۳.

<https://doi.org/10.22108/jas.2022.127780.2072>

احمدی، سیروس، صداقت، حمید، مختاری، مریم، صرامی، حمید. (۱۴۰۱). رابطه شاخص های توسعه اقتصادی-اجتماعی و تلفات ناشی از تصادفات ترافیکی در ایران. راهور، ۱۱(۴۳)، ۴۸-۹.

ازکیا، مصطفی، غفاری، غلامرضا. (۱۳۹۳). جامعه شناسی توسعه. تهران: انتشارات کیهان.

براتی، امیرنظام، زارعی، محمد حسین، مسعود، غلام حسین. (۱۳۹۹). بررسی تطبیقی نقش جامعه مدنی تخصصی در مبارزه با فساد در کشورهای ایران و کره جنوبی. فصلنامه حقوق اداری، ۳۳(۷)، ۸۴-۵۷.

<http://dx.doi.org/10.29252/qjal.7.23.57>

بهشتی، سید صمد، خانمحمدی، احسان. (۱۳۹۹). بررسی وضعیت ادراک از فساد و عوامل مرتبط با آن (مطالعه موردی: شهروندان شهر سر پل ذهاب). جامعه شناسی کاربردی، ۸۰(۴)، ۷۲-۴۵.

<https://doi.org/10.22108/jas.2020.113537.1517>

بهشتی، سید صمد، مرادی، رامین، پاک نژاد، محمدناصر. (۱۴۰۰). تبیین جامعه‌شناختی عوامل اجتماعی موثر بر ادراک فساد اداری (مورد مطالعه: ارباب رجوعان ادارات دولتی شهر یاسوج). *علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد*، ۱۷(۲)، ۲۳۱-۲۳۳.

<https://doi.org/10.22067/social.2021.69758.1030>

بهشتی، سید صمد، نوریان نجف آبادی، محمد. (۱۴۰۱). تبیین جامعه‌شناختی عوامل موثر بر شکل‌گیری فرهنگ فساد (مورد مطالعه: شهروندان نجف آبادی). *پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر*، ۱۱(۲۰)، ۹۹-۱۴۰.

<https://doi.org/10.22084/csr.2022.25196.2026>

بیکر، ترز، ال. (۱۳۹۲). *نحوه انجام تحقیقات اجتماعی*، ترجمه هوشنگ نائی. تهران: نشر نی.

ترنر، جانانان، اچ. (۱۳۹۳). *نظریه‌های نوین جامعه‌شناسی*، ترجمه علی اصغر مقدس و مریم سروش. تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.

حسن دوست فرخانی، هادی، رضایی، امید، پاکزاد سرداری، حسن، رضایی، سعید. (۱۳۹۳). بررسی رابطه نگرش به فساد اداری و احساس محرومیت نسبی مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه پیام نور بجنورد. *مطالعات فرهنگی - اجتماعی خراسان*، ۸(۳۲)، ۵۹-۸۶.

خدیری، بهزاد، محمد زاده اقدم، عبدالله، سادات مومنی ماسوله، فریده. (۱۳۹۳). عوامل اجتماعی مؤثر بر فساد اداری در سازمانهای دولتی شهرستان سندج. *رفاه اجتماعی*، ۶۰(۱۶)، ۱۳۷-۱۷۲.

دادگر، یدالله، رحمانی، تیمور. (۱۴۰۰). *مبانی و اصول علم اقتصاد کلیماتی از اقتصاد برای همه*. قم: انتشارات بوستان کتاب.

دشتی، فرزانه، شاحیدر، عبدالکریم. (۱۴۰۱). تبیین نقش جامعه مدنی در تحقق حقوق شهروندی. *تمدن حقوقی*، ۱۰(۵)، ۷۱-۹۸.

<https://doi.org/10.22034/lc.2022.143560>

دورماگن، ژان ایو، موشار. دانیل. (۱۳۹۵). *مبانی جامعه‌شناسی سیاسی*. ترجمه عبدالحسین نیک گهر. تهران: نشر آگه.

راسکین، مایکل. جی. کرد. ال. روبرت، مدیروس. ای. جیمز، جونز. اس. والتر. (۱۳۹۳). *نگاهی نو به مبانی علم سیاست*. ترجمه علیرضا سمیعی اصفهانی. تهران: نشر مخاطب.

راش، مایکل. (۱۳۹۳). *جامعه و سیاست: مقدمه ای بر جامعه‌شناسی سیاسی*. ترجمه منوچهر صبوری. تهران: سمت.

رحیم زاده، فرزاد، شکوهی فرد، سیامک، حسین زاده، حسن، میرعسکری، سید رضا. (۱۴۰۰). اثر اینترنت بر فساد در کشورهای عضو سازمان همکاری اسلامی: یک مطالعه پانل بین کشوری. *برنامه ریزی و بودجه*، ۲۶(۳)، ۷۵-۹۹.

<http://dx.doi.org/10.52547/jpbud.26.3.79>

رفیع پور، فرامرز. (۱۳۸۸). *آنومی یا آشفتگی اجتماعی*. تهران: نشر سروش.

رفیع پور، فرامرز. (۱۳۹۸). *سرطان اجتماعی فساد*. تهران: شرکت سهامی انتشار.

سازوار، منصور. (۱۳۹۹). اثر مخارج نظامی بر فساد در کشورهای منتخب توسعه یافته و در حال توسعه و اقتصاد ایران. *راهبرد توسعه*، ۱۶(۶۳)، ۷۸-۱۰۸.

ساعی، احمد. (۱۳۹۴). *توسعه در مکاتب متعارض*. تهران: نشر قومس.

سردارنیا، خلیل اله، بنه بی، مریم. (۱۴۰۰). نگاه انتقادی و کاربردی به جامعه مدنی و مسئله شفافیت و فساد اقتصادی در ایران. *پژوهشنامه علوم سیاسی*، ۶۴(۴)، ۱۱۵-۱۴۴.

<https://doi.org/10.22034/ipsa.2022.446>

سو، آلوین. (۱۳۹۳). *تغییر اجتماعی و توسعه مروری بر نظریه‌های نوسازی، وابستگی و نظام جهانی*. ترجمه محمود حبیبی مظاهری. تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.

عابدی جعفری، حسن، حسینی هاشم زاده، داوود، محدثی، حسن، فاضلی، محمد. (۱۳۹۵). نظریه های فساد و سلامت اداری. تهران: مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران.

عظشانی، میرمیلا، معدن چی زاج، مهدی، شیدایی نرمیقی، علی. (۱۴۰۰). اثر تورم، نرخ ارز و متغیر تعدیل کنندگی ریسک پذیری بر کارایی بانک ها با رویکرد مدل بیزین. فصلنامه مطالعاتی در مدیریت بانکی و بانکداری اسلامی، ۱۶(۷)، ۹۹-۱۳۲.

فیروزجائیان، علی. اصغر. (۱۴۰۱). جامعه شناسی فساد سازمانی. تهران: انتشارات جامعه شناسان.

کیان پور، سعید، حاجیان، محسن، لطفی فرد، ساناز. (۱۴۰۴). نقش تورم بر فساد اخلاقی در ایران طی سال های ۱۳۸۲-۱۴۰۱. فصلنامه اخلاق در علوم و فن آوری، ۷۲(۲۰)، ۵۷-۶۵.

<http://dx.doi.org/10.22034/ethicsjournal.20.1.57>

گرچی، ابراهیم، جعفری قدوسی، آمنه. (۱۳۹۱). اقتصاد کلان دینامیک (بیکاری، تورم و رکود تورمی). تهران: سمت.

متفکر آزاد، محمدعلی، جامه شورانی، زینب، حیدری داد، زینب. (۱۳۹۲). تاثیر دولت الکترونیکی بر کاهش فساد اقتصادی در گروه کشورهای منتخب اسلامی. فصلنامه مدل سازی اقتصادی، ۷(۲۴)، ۳۷-۵۱.

محمدی، علی، زرگر، علی اصغر، امینی، علی اکبر. (۱۳۹۸). تبیین آثار فساد در عدم تحقق حقوق شهروندی در جمهوری اسلامی ایران؛ چالشها و راه کارها. فصلنامه حقوق پزشکی، ۱۳، ۱۰۱-۱۳۹.

محمدی، فرشته، کریمی، جواد، عباسی، همایون. (۱۳۹۹). تبیین الگوی کاهش فساد اداری از طریق فناوری اطلاعات و ارتباطات، شفافیت و سلامت سازمانی. جامعه شناسی سبک زندگی، ۱۶(۶)، ۱۶۶-۱۴۴.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.24237558.1400.6.2.10.5>

میرفردی، اصغر، حسینی، سید عبدالمهدی. (۱۴۰۲). نقش مصرف رسانه ای و پایگاه اقتصادی اجتماعی در نگرش کارکنان ادارات به میزان شیوع فرهنگ فساد اداری. فصلنامه مطالعات راهبردی ارتباطات، ۷(۳)، ۷۷-۹۳.

<https://doi.org/10.22034/rcc.2023.2002833.1065>

نش، کت. (۱۳۹۹). جامعه شناسی سیاسی معاصر. ترجمه محمد تقی دلروز. تهران: انتشارات کویر.

نواده توپچی، حسین، میرزاده، ایمان. (۱۴۰۱). تاثیر حقوق بشر در مبارزه با فساد. فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، ۵۲(۲)، ۸۳۵-۸۵۶.

<https://doi.org/10.22059/jplsq.2020.285619.2096>

وی، ویلیام. دبلیو. اس. وی. (۱۳۹۶). تحلیل سری های زمانی روش های یک متغیری و چند متغیری. ترجمه حسینعلی نیرومند، مشهد: انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد.

همایونی فر، رضا، توتونچی، جلیل. (۱۳۹۹). بررسی عوامل اقتصادی - اجتماعی موثر بر فساد اداری در کشورهای منتخب تولید کننده نفت: کاربرد مدل Panel VAR. پژوهش نامه ی اقتصاد کلان، ۳۰(۱۵)، ۱۰۶-۱۲۸.

<https://doi.org/10.22080/iejm.2021.18983.1765>

References

- Abedi Jafari, H., Hosseini Hashemzadeh, D., Mohaddesi, H. & Fazeli, M. (2016). *Theories of corruption and administrative health*. Tehran: Tehran City Studies and Planning Center. [In Persian]
- Adam, I. Fazekas, M. (2021). Are emerging technologies helping win the fight against corruption? A review of the state of evidence. *Information Economics and Policy*, 57, 1-14.
- <https://doi.org/10.1016/j.infoecopol.2021.100950>
- Adjor, D. M. & Kebalo, L. (2018). Does corruption matter for unemployment in SADC Countries? *Review of Economic & Business Studies*, 11(2), 65-92.

<https://doi.org/10.1515/rebs-2018-0074>

Ahmadi, S. (2022). A sociological analysis of the effect of economic indicators on homicide in Iran during 1995-2018. *Journal of Applied Sociology*, 33(3), 83-100. [In Persian]

<https://doi.org/10.22108/jas.2022.127780.2072>

Ahmadi, S., Sedaghat, H., Mokhtari, M. & Sarrami, H. (2022). Investigating the relationship between socio-economic development indicators and traffic accidents' fatalities in Iran. *Quarterly of Rahvar*, 11(43), 9-48. [In Persian]

Akca, H., Ata, A. Y. & Karaca, C. (2012). Inflation and corruption relationship: Evidence from panel data in developed and developing countries. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 2(3), 281-295.

Al-Marhubi, F.A. (2000). Corruption and inflation. *Economics Letters*, 66, 199-202.

Amundsen, I. (1999). *Political corruption: An introduction to the issues*. Chr. Michelsen Institute.

Ata, A. Y. (2009). *Opportunity and motivation of corruption in the framework of institutional economics: An analysis on EU countries*. Istanbul: Economic Research Foundation Publication.

Atshani, M. M., Madanchi Zaj, M. & Sheidaei Narmighi, A. (2021). The effect of inflation, exchange rate, and risk-taking adjusting variable on banks' efficiency with the Bayesian model approach. *Journal of Studies in Banking Management and Islamic Banking*, 16(7), 99-132. [In Persian]

Azkiya, M. & Ghafari, G. (2014). *Sociology of development*. Tehran: Keyhan Publication. [In Persian]

Baker, H. (2013). How to conduct social research. (H. Nayebi, Trans.). Ney Publication. [In Persian]

Barati, A. N., Zarei, M. H. & Masoud, G. H. (2020). A comparative study of the role of specialized civil society in combating corruption in Iran and South Korea. *Journal of Administrative Law*, 33(7), 57-84. [In Persian]

<http://dx.doi.org/10.29252/qjal.7.23.57>

Beheshti, S., Moradi, R. & Paknejhad, M.N. (2021). The sociological explanation of social factors affecting the perception of corruption (Case study: Clients of government offices in Yasouj). *Journal of Social sciences*, 17(2), 223-261. [In Persian]

<https://doi.org/10.22067/social.2021.69758.1030>

Beheshti, S. & Noorian Najafabadi, M. (2022). Sociological explanation of factors affecting the formation of corruption culture (Case of study: Citizens of Najafabad). *Journal of Contemporary Sociological Research*, 11(20), 99-140. [In Persian]

<https://doi.org/10.22084/csr.2022.25196.2026>

Beheshti, S., & Khanmohamadi, E. (2020). Investigating the status of perceptions of corruption and related factors in Sarpol-e-Zahab city. *Journal of Applied Sociology*, 31(4), 45-72. [In Persian]

<https://doi.org/10.22108/jas.2020.113537.1517>

Ben Ali, M. S. & Gasmi, A. (2017). Does ICT diffusion matter for corruption? An economic development perspective. *Telematics and Informatics*, 34(8), 1445-1453.

https://doi.org/10.1007/978-3-319-56523-1_4

Ben Ali, M. S., & Sassi, S. (2016). The corruption-inflation nexus: evidence from developed and developing countries. *The BE Journal of Macroeconomics*, 16(1), 125-144.

<https://doi.org/10.1515/bejm-2014-0080>

Bouزيد, B. N. (2016). Dynamic relationship between corruption and youth unemployment: empirical evidences from a system GMM approach. *World Bank Policy Research Working Paper*, No. 7842.

<https://doi.org/10.1596/1813-9450-7842>

Braun, M. & Di Tella, R. (2004). Inflation, inflation variability, and corruption. *Economics & Politics*, 16(1), 77-100.

<https://doi.org/10.1111/j.1468-0343.2004.00132.x>

Castells, M. (2000). Materials for an exploratory theory of the network society. *The British Journal of Sociology*, 51(1), 5-24.

<https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2000.00005.x>

Cato Institute. (2021). *Peace and free enterprise*. Available at: <https://www.cato.org/annual-reports/cato-2021-annual-report>.

Dadgar, Y. & Rahmani, T. (2021). *Foundations and principles of economics: A general introduction to economics for everyone*. Qom: Boostane- Ketab Publication. [In Persian]

Dashti, F. & Shaheydar, A. (2022). The role of civic society in citizenship rights' establishment. *Legal civilization*, 5(10), 71-98. [In Persian]

<https://doi.org/10.22034/lc.2022.143560>

Dormagen, J. & Mouchard. (2017). *Introduction of political sociology*. (A. Nik Gohar, Trans.). Tehran: Agah Publication. [In Persian]

Dupuy, K. (2018). Functionalist and rational choice theories of corruption. Available at: <https://www.u4.no/functionalist-and-rational-choice-theories-of-corruption>

Firouzjaeian, A. A. (2023). *Sociology of organizational corruption*. Tehran: Sociologists Publication. [In Persian]

Freedom House. (2021). *Freedom in the world*. Available at: <https://freedomhouse.org/>

Gire, J. T. (1999). A psychological analysis of corruption in Nigeria. *Journal of Sustainable Development in Africa*, 1(2), 1-15.

Goel, R. K., Nelson, M. A. & Naretta, M. A. (2012). The internet as an indicator of corruption awareness. *European Journal of Political Economy*, 28(1), 64-75.

<https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco>

Gorji, E. & Jafari Ghadousi, A. (2012). Dynamic macroeconomics: unemployment, inflation, and stagflation. Tehran: Samt Publication. [In Persian]

Görke, A. & Scholl, A. (2006). Niklas Luhmann's theory of social systems and journalism research. *Journalism Studies*, 7(4), 644-655.

<https://doi.org/10.12658/human.society.7.14.M0218>

Gupta, R. K., Maheshwari, U. & Priya, A. (2023). Impact of unemployment and inflation on corruption. *World Economics*, 24(1), 141-156.

Hasandoost Farrokhani, H., Rezaee, O., Pakzad Sardari, H. & Rezaee, S. (2014). An examination of the relationship between attitude toward administrative corruption and the sense of relative deprivation (Case study: Students of Payame Noor University of Bojnourd). *Journal of Socio- Cultural Studies of Khorasan*, 8(32), 59-85. [In Persian]

Homaunifar, R. & Totonchi, J. (2021). To examine social-economic factors effective on corruption in oil producer selected countries: Panel VAR model application. *Macroeconomics Research Letter*, 15(30), 107-129. [In Persian]

<https://doi.org/10.22080/iejm.2021.18983.1765>

Hooks, G. (2016). *The sociology of development handbook*. Berkeley: University of California Press.

Hope, K. & Chikulo, B. (2000). *Corruption and development in Africa: Lessons from country case studies*. Springer.

Hunady, J. (2019). The effect of the Internet on corruption awareness and corruption incidence in the EU. *Information Polity*, 24(1), 75-89.

<https://doi.org/10.6084/m9.figshare.7885769>

Jha, C. K. & Sarangi, S. (2017). Does social media reduce corruption? *Information Economics and Policy* 39, 60-71.

<https://doi.org/10.1016/j.infoecopol.2017.04.001>

- Khedri, B., Mohammadzadeh Aghdam, A. & Momeni Masoleh, F, S. (2016). The effective factors of corruption in governmental organizations of Sanandaj city. *Social Welfare*, 16(60), 137-167. [In Persian]
- Kian Poor, S., Hajian, M. & Lotfi Fard, S. (2025). The role of inflation on moral corruption in Iran during the years 2003-2022. *The Journal of Ethics in Science and Technology*, 20(1), 57-65. [In Persian]
- <http://dx.doi.org/10.22034/ethicsjournal.20.1.57>
- Lio, M. C., Liu, M. C. & Ou, Y. P. (2011). Can then internet reduce corruption? A cross-country study based on dynamic panel data models. *Government Information Quarterly*, 28(1), 47-53.
- Mirfardi, A. & Hossieni, S. A. (2023). The role of media consumption and socio-economic status in the attitude of office staff towards the prevalence of the culture of administrative corruption. *Strategic Communication Studies*, 3(1), 77-93. [In Persian]
- <https://doi.org/10.22034/rcc.2023.2002833.1065>.
- Mohammadi, A., Zargar, A. A. & Amini, A. A. (2019). Income on the ratio of economic corruption and political development and civil rights and human rights: With emphasis on the Islamic Republic of Iran in the Years 1989-2013. *Medical Law Journal*, 13, 139-151. [In Persian]
- Mohammadi, F., Karimi, J. & Abbasi, H. (2022). Explain the pattern of reducing corruption through information and communication technology, transparency and organizational health. *Sociology of Life Style*, 6(16), 147-166. [In Persian]
- <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.24237558.1400.6.2.10.5>
- Motefaker Azad, M.A., Jame Shorani, Z. & Heidari Dad, Z. (2013). The impact of e-government on reducing economic corruption in selected Islamic countries. *Journal of Economic Modeling*, 7(24), 37-51. [In Persian]
- Nash, K. (2020). *Contemporary political sociology: Globalization politics and power*. (M. Delforoz, Trans.). Tehran: Kavir Publication. [In Persian]
- Navade Topchi, H. & Mirzazadeh, I. (2022). The effect of human rights on the fight against corruption. *Public Law Studies Quarterly*, 52(2), 835-856. [In Persian]
- <https://doi.org/10.22059/JPLSQ.2020.285619.2096>.
- Nye, J. S. (1967). Corruption and political development: A cost-benefit analysis. *American political science review*, 61(2), 417-427.
- <https://doi.org/10.2307/1953254>
- Onchari, D. (2019). The relationship between corruption and unemployment rates in Kenya. *Akademi Sosial Bilimler Dergisi*, 6(17), 309-318.
- Oueghlissi, R. & Derbali, A. (2023). Democracy, corruption and unemployment: Empirical evidence from developing countries. *Journal of the Knowledge Economy*, 15(2), 7475-7496.
- <https://doi.org/10.1007/s13132-023-01204-0>
- Özşahin, Ş. & Üçler, G. (2017). The consequences of corruption on inflation in developing countries: Evidence from panel cointegration and causality tests. *Economies*, 5(4), 49-60.
- Piplica, D. (2011). Corruption and inflation in transition EU member countries. *Ekonomiska Misao i Praksa*, 20(2), 469-506.
- Rafipour, F. (2007). *Anomie or social disorder*. Tehran: Soroush Publication. [In Persian]
- Rafipour, F. (2019). *Corruption as a social cancer*. Tehran: Enteshar Publication. [In Persian]
- Rahimzadeh, F., Shokouhifard, S., Hoseinzadeh, H. & Miraskari, R. (2021). The impact of the internet on corruption in OIC countries: An inter-country panel study. *Economic & Planning Research*. 26(3), 75-99. [In Persian]
- <http://dx.doi.org/10.52547/jpbud.26.3.79>

- Rahmani, T., & Yousefi, H. (2009). Corruption, monetary policy and inflation: a cross country examination. *Unpublished manuscript*. [In Persian]
- Roskin, M. & other. (2014). *Political science: An introduction*. (A. Samiei Esfahani, Trans.). Tehran: Mokhatab Publication. [In Persian]
- Rush, M. (2014). *Politics and society: An introduction to political sociology*. (M. Sabouri, Trans.). Tehran: Samt Publication. [In Persian]
- Saei, A. (2015). *Contemporary currents of thought on development*. Tehran: Ghoomes Publication. [In Persian]
- Saha, S. & Ali, M. S. B. (2017). Corruption and economic development: New evidence from the Middle Eastern and North African countries. *Economic Analysis and Policy*, 54, 83-95.
- Samimi, A. J., Abedini, M., & Abdollahi, M. (2012). Corruption and inflation tax in selected developing countries. *Middle-East Journal of Scientific Research*, 11(3), 391-395. [In Persian]
- Sardarnia, K. & Bonei, M. (2021). A critical and practical study of the civil society and economic corruption and transparency in Iran. *Research Letter of Political Science*, 64(4), 115-144. [In Persian]
- <https://doi.org/10.22034/ipsa.2022.446>
- Sazvar, M. (2020). The effect of military expenditures on corruption in selected developed and developing countries and the economy of Iran. *Strategy of Development*, 16(63), 78-108. [In Persian]
- So, A. (2014). *Social change and development: Modernization, dependency and world systems theories*. (M. Habibi Mazaheri, Trans.). Tehran: Strategic Studies Publication. [In Persian]
- Tänzler, D. & Maras, K., Giannakopoulos, A. (2012). *The social construction of corruption in Europe*. London: Routledge Press.
- Transparency International Organization. (2022). Challenging corruption. Available at: <https://www.transparency.org.uk/>
- Tiihonen, S. (2003). *The history of corruption in central government*. Amsterdam: IOS Press.
- Turner, J. H. (2014). *Contemporary sociological theory*. (A. Moqadas. & M. Soroush, Trans.). Tehran: Sociologists Publication. [In Persian]
- Valentinov, V. (2014). The complexity-sustainability trade off in Niklas Luhmann's social systems theory. *Systems Research and Behavioral Science*, 31(1), 14-22.
- <https://doi.org/10.1002/sres.2146>
- Wei, W. S. (2018). *Time series analysis: Univariate and multivariate methods*. (H. Niroomand, Trans.). Mashhad: Mashhad University Publication. [In Persian]
- World Bank .(2021). World development indicators. Available at: <https://data.worldbank.org/>
- Yousefi, H. (2015). *Corruption and inflation*. PhD thesis, University of Exeter. Available at: <file:///C:/Users/PC/Downloads/YousefiH.pdf>